

کاریگه‌ری میدیا ای تاییه‌تمه‌ندی پهروه‌ردی له سهر کومه‌لکه (که‌نالی ژیار به‌نمونه)

م.ب. ئاشنا شهوكهت هادی²⁸¹ پ.ب.د. ئازاد رەممەزان عەلی²⁸²

¹ بهشی راگه‌یاندن، زانکوی سه‌لا‌حه‌ددین، کولیزی ئاداب، هه‌ولیر، هه‌ریمی کوردستان، عێراق.

² بهشی ته‌کنیکی میدیا، کولیزی ته‌کنیکی کارگری هه‌ولیر، زانکوی پولیته‌کنیکی هه‌ولیر، هه‌ریمی کوردستان، عێراق.

پوخته

میدیا به‌پیشی ره‌رەوهی میزروو له گمشه‌کردیتکی بەردام بیووه، سەددی بیستەم گمشه‌کردیتکی بەرچاوی له ھۆیه‌کانی گه‌یاندن و په‌بیوه‌ندیکردندا بەخۆوه بینیووه، وای له ناوه‌ندەکانی راگه‌یاندن خوتىدرارو بیستراو کرد کاله‌بینوه، له دەسته‌بەرکدنی زانیاری و پوشنیزی و خوشنودی بۆ سەرچەم تاکەکانی کومه‌لکه. له گەل ئەوهشدا بواری پۆژنانه‌منوسی و میدیا بی‌سەرچەم و توهوه، کە ھاوتا بیت له گەل ژیانی ھاوجرخدا. له گەل ئائوزبۇنى ژیانی ئىستا، میدیا و بواری پۆژنانه‌گەری بەرھو تاییه‌قەندبۇون دەرۇن. تەنانەت له ھەندىك و لاندا پۆژنانه گشتىيەکان له پۇرى خوتىندەن و مەوه بەرھو کىرى دەچىن، له بەرانه‌رېشدا پۆژنانه‌گەری تاییه‌قەندەکان شۇينيان دەگەنەوه، جەماوەری زیاتر پەيدادەکەن، ئەگەر میدیا بە هەر بوارى بکى ژیان تایبەت بیووه، ئەوا بەشیوھەيەکى تىئىر و تەسىم مەودا و رەھەندەکانی ئەو لایەن و بايەتە دەخاتەپۇو، ھەۋلى ئەۋەش دەدات بەتەواوى له بوارەکەيدا سەرکەوتن بەدەستېتىت، ھەر لە تىئىرکەن ئارزۇوی خۇبىتەر و وەلامدانوھى پەتاویستېيەکانی، تا دەگانە بەدواچۇون و ئاكاداربۇون له ھەواڭ و زانیارى.

وشهی سەرەکى: میدیا، میدیا ای تاییه‌غەند، میدیا و فېرگەن و فېرپۇون، میدیا و پهروه‌رد.

ئاراستەکانیان دەكتات.

1. پېشەكى

ئەم توپىزىنەوەيە له سى بەش پىكھاتۇوه: له بهشى يەكمم باس رېيانزانەمى توپىزىنەوەكە، كېشىسى توپىزىنەوەكە و گۈنگى توپىزىنەوەكە و ئامانجى توپىزىنەوەكە و گۈنگى توپىزىنەوەكە و جۆرى توپىزىنەوەكە و كۆمەلگەمى توپىزىنەوە و مشتەتى توپىزىنەوەكە باس كاراوه. بهشى دوووهم: تاوتۇچى میدیا ای تاییه‌قەند و بەنەماکانی دەكتات له چەند باسىك پىكھاتۇوه، بە شىپۇرەيەكى كىشى باس له پىنسە و چەمەك و میزروو و بوارەکانی پەبۈست بە میدیا ای تاییه‌قەند كاراوه.

بهشى دوووهم: باس له كەنالى ژیار (میدیا ای تاییه‌قەند) له بوارى پهروه‌رد) كاراوه.

بهشى چوارەم: له كوتاپىدا دەرئەنجام و پىشىيازەكان دىن، دواترىش لىستى سەرچاوه و دىت، ئىنچا كورتەي توپىزىنەوە بە زمانى ئىنگىزى پىشكەشكراوه.

كاریگەری هەر كەنالىك له ژىنگەيەكەو بۆ ژىنگەيەكى تر دەكۆرپەت، تەنانەت له گروپىكەو بۆ گروپىكى دىكە جىاوازە. میدیا ای تاییه‌قەندبىش لەزۇرىيە و لاتانى جىپاندا له ئاستىنەكى زۇر پىشكەتووتىردايدا، وەك له پۆژنانه‌منوسى گشتىدا، چۈنکە لهم سەرەدەمەي ئىستادا میدیا بەرھو تاییه‌قەندبۇون دەچىت. پەرەردەكەن لەرپىكەي میدیا و پۇرەنەكى كېنگ و كاراي لە پىنگەيەندى كۆمەلگەدا هەيە، بەمەبەستى بەدىيەنافى چاڭتىن جۇزى پەرەردەكەن داڭ. پەرەردە و میدیا دوو سەتىونى سەرەكىن له سىستەمى كۆمەلایتىدا، ئامانجىان گەيەندى زانیارى كەنە لە بوارى پەرەردە و فېرگەن، ئەمەش لەرپىكەي بەكارەنافى تەكەملۈزۈي باشى راگه‌یاندن بە گشت ھۆيەكائىو، كە كاریگەری لە پىكھاتەي رەفتارى قوتاپىان و راستىكەن دەوهى

به شیوه که: ریاضاتی تویزینه و که: -

3- ظامنجی تویزینه و که: -

ظامنجی سره کی تویزینه و هی زانستی تهیا کوکرده و هی دانا و زانیاری نیمه بو و هسکردن دیارده که لیکولینه و دا، به لکو بهدر لاهو رونکردن و هی زانی هف و هوکاره کانی کاریگری لاهسری و زانی پیکه اه ناوکیه که و په یوندی و لیکدانه و هی و کاریگری لاهسر دیارده کانی تره.

پیویسته تویزیر ئه و ظامنجانه به پوونی دیار بکات، که دهیویت له تویزینه و که بیدا به دستیان بینیت، لیزمشدا دهکری کومه لیک هیلی گشتی و بخنه برو، که لاینه کانی ئه و ظامنجانه بمرجسته دهکن. تویزیر لام تویزینه و بیدا هه ولده دات به چند ظامنجانیک بکات، ئهوانیش:

1. زانی رولی که ناله تایله تهند کانی په روهرده له هه ربی کور دستاندا.
2. خستنے پووی که موکو په کانی که ناله په روهرده کان له هه ربی کور دستاندا.
3. رولی میدیا له په روهرده کردیکی دروستی تاک کان.
4. ده رخستنی لاینه به هیز و لاوازه کانی ئه و که ناله له په روسری په روهرده و فیزکدن له هه ربی کور دستاندا.
5. ظامنجانه بزانین گه شه پیمانی ته که لوزیا به شیوه کی گشتی و له بواری میدیا به تایله تیق بوتھ دیارده کی گشتی و کاریگری دووسه ره لاهسر باری کومه لایق و ده رونی و کلتوری هر تاکیک هه بید، ئه و پیشکه و تنه بوتھ هوی بیانی تاکیکی باش، یان به پیچوانه و هه تاکیکی خراب و لاواز.

4- گهانه تویزینه و که: -

1. میدیا تایله تهند رولیکی گرنگ له په روهرده کردی تاکه کانی کومه لیل ده بینیت.
2. کارامه بی به کاره بیانی ئامرازه کان له بواری په روسری په روهرده و فیزکدن کرنکن.
3. هملزاردن و دانافی په گرام و بہ نامه کان کاریگری بیان لاهسر و مرگ هه بید.
4. میدیا ناو خویندگه کاریگری زیارتی لاهسر قوتاییان هه بید و که له میدیا ده روه.
5. زوریونی که ناله کانی راکه بیاندن و له به رانه ردا هه بیونی ژماره کی که کمی که ناله کان له بواری په روهرده و فیزکدن هوکاره بی پشننه بهستی قوتاییان بهو که ناله.

ئامرازه کانی میدیا نوئ کاریگری بیان لاهسر قوتاییان هه بید.

5- جزوی تویزینه و که: -

1- کیشه تویزینه و که: -

په رسه ندنی خیرا و بلا و بونه و جه مسنه گیری په یوندیه جه ماوریه کان، فاکته ریکی گریکن له زیادبوونی کاریگری ئه ئامرازه به سه ره ماوردا به گشتی و لاهسر کومه لیه قوتاییان به تایله تیق، له ئیستاشدا چینی قوتاییان سه رخی ئه و به نامه دهدن، که ئه مهش کاریگری لاهسر میدیا و پوئی له کومه لکادا دروسته کات.

ئه تویزینه و هیه هه ولیکه بی ده رخستنی ئه و هی، که راکه بیاندن تایله تهند تاچهند تواییویق پیمانیستیه کان بی جه ماوری خوی داین بکات، چهند که نالی تایله تهند مان هه بید، که شیوازی په روهرده و فیزکدن له بازنه میدیا تایله تهند داده و په رسه کومه نیکه پیشندنا په بیهوده بکات، زانی کاریگری میدیا تایله تهند لاهسر و هرگر له بواری په روهرده و فیزکدن، بهو پیهی میدیا تایله تهند کار بی بلا و کرده و هی زانیاری و معروفی مروف و گشتاندن ده کات، له به رزکردن و هی توانسته کانی مروف و کشیده کدن به پیشی قواناغه کانی گه شه کردن پارمه تیده دهیت، بیه و هیه په بیهوده ره نوکه بیه کان بیت و بیه و هسمریاندا زال بیت، بیه نایت په رسه فیزکاری میدیا فه راموش بکریت، یان له به های که مبکریت و هی له ریکه که هه سترکدن به هه بیونی بیشایی له لایهن قوتاییانه لاهسری بیونی ده زگایه کی راکه بیاندن تایله تهند، بی سوود و هرگرتن له بابهت و پیمانی و چالاکی و ئاموزگاریه کان له بواری په روهرده و فیزکدن، له که ناله په روهرده که بیه کور دیه کان له هه ربی کور دستاندا.

2- گنگ تویزینه و که: -

با به ته کانی میدیا جزو اوجورن و رولیکی گرنگ له پووی په شنیری و فیزکدن و فیزیونه ده بین، هوکاریکیش بی گورپنه و هیه ره شنیری و زیاری له بیوان که لاندا، بیه زوریه و لاتان و که ئامرازه کی فیزکدن پشت به ته لافریون ده بستن، با خود هاوکاریکردن بواری فیزیون و فیزکدن له ریکه په فریونه و فیزیون و په رسه په روهرده تهها به خویندی قوتاییانه و زانکوکان په بودست نیه، به لکو به نده به په چکارمیک تایله تیت به پرسنیکی کومه لایق و هززی ئاشتیخوازی، نایت بیه ماوه بیه کی دیاریکارویت و بیه چند قوانغه کانی و دواتر بیه پرسنیکی تر بکوریت، به لکو پیویسته ئه په گرامه به شیوه که به رده و امی هه بیت نه پچراویت. بهو پیهی میدیا بیه زوریه ئه ندامیک لاهندا کانی خیزان و کاریگری و ره نگانه و هی لاهسر زوریه تاکه کانی کومه لکه دا به جینیشتووه.

که واته ده توانین بلین ئه مه تویزینه و هیه سوود به خشنه بیه:
1. کنیخانه کور دی، بیه ئه وانه بیه ده دوای کنیب و تویزینه و هی زانستی ده گپرین له بواری میدیا و په روهرده دا.

2. بیه و هیه قوتاییان بزان، ته کنیلوجیا تاچهند سوودی بیه بواری په روهرده و فیزکدن هه بید.
3. ده رکوتی کنیکی میدیا بیه ماموستایان و به پیوه به ران له قوتاییانه کاندا.

4. ئه و که سانه هه و لی پیشخستن له بواری په روهرده و فیزکدن دهدن.

نوسراوی سه‌ریاس و دیواره‌کان. (شیخ، 2020، 7)

چه‌مکی میدیایی تایمه‌تمهند ئەو میدیایی‌یە، کە له بواریکى دیاریکراو له هەر يەك له بواره‌کانى زیانى سیاسى، يان رۆشىنگری، يان میدیایی يان ئابورى، يان زانستى، يان ئاسايش، يان وەرزشى دەكۈلەتى، هەولەدەت چارەسەرى رپوداوه‌کان و دیارده‌کان و پەرسەندەنەکان له بواریکى دیاریکراوهە بکات. (محجوب، 2003، ص340)

میدیایی تایمههند راگهیاندیتیکی ئامانجداره بۇ بەدەپىناني ئەنجامىكى دىارىكراو، رېنگە خۆى لە ئامانجىكى سىياسى، يان راپەكىدى بايەتىكى دىارىكراوا بىنىتىوه، بايەخىكى لەرادىھەدرى بۇ كومەلگە يەك دىارىكراو يان چىند كومەلگە يەك لە هەمان كاتدا ھېيت. (اسكىندر، 1985، ص 280)

میدیای تایه‌تمهند بریتیه له شیوازیکی راگه‌یاندن زانیاری، له ریگه‌ی ئامرازه جورا او جوزرەکانی راگه‌یاندنوه حییه جیندەبیت، بایه‌خ به بواریکی دیاریکارا له بوارەکانی معربیفه ددات، ئاراستیه جەماوەریکی گشتی، يان تاییه‌ت دەگریت، هەموو جوრەکانی ھونھری راگه‌یاندن بەکاردەھیتیت، پشت به راستیه‌کان و بیروکە تاییه‌تمهند کان دەبەستیت.(عمر، 2000، ص 112)

(دکتور ئەدیپ خضور) دەربارە میدیا ئاتىيەتىنە دەلیلتە:

1. بە مانانى رەنگدانە وەيدىكى كۈمەلائىيەت دابەش كەردىن بوارەكان و كارەكان دېت.
2. بوارەكان مەعرىفە بە شىۋىيەتكە بەرفاوان بۇوه، كە مەرۆقايەتى پىشتر نەيناسىيۇو و پەمى پېنېرىدۇووه، بەلام لەممە دوا میديا ئاشتى توانانى بە، دېنگلى، بەه ئەندە ھى، ئەمە، ئىمە.

۳. فراابنونی ئەو چوارچىنۇ يە جوگرافىيە، كە پۇومالكىرىنى مىدىيائى دايپوشىۋو، بوبوه هوئى دەركەوتى بەرزمەندىيە تايىھەتىكەن، ئەوهش بۇ يېتۋانىي مىدىيائى گشتى بۇ داينىكىرىنى خزمەتكۈزۈرۈپەتىكەن دەگەرىتىۋو.

4- رووداو و دیارده و پرسه ندانه کان ساده‌ی سرهنگی خوبیان له‌هدستدا، بونه به هؤکاری جوراوجزی بابهتی و بابهق ئالوزتر و همه‌لایه‌نتر و تیکه‌لاؤتر، که بونه هزوی دهرکوتني ميديايات تاييه‌مەند و دەتوانىت بەرناامە و پروگرامى تاييه‌مەند پيشكەش بکات، لە ميديايات گشتى لە ئاستى قۇلى و كشتىگىرى بايدەكان جيائكاراوه پېت. (حضور، 2005، ص85)

با خود میدیای تایپه نهند پهیام‌کافی ئاپاسته‌ی جه‌ماوه‌ریکی تایپه‌یت ده‌کات،
ھەروه‌ها با یەخیدانه‌کافی له‌کەل جۆری ئەماده‌یی دەگونبیت، کە میدیاکە گرنگی
پىددات و پىداگىرى لەسەر ئەم با بهتە دەکات، کە تایپه قەندى تىداھېت و
پىشکەشى جه‌ماوه‌ری بکات. كواۋەت میدیای تایپه قەند واتە: "بایەخدان بە
دەسته‌يەك بان تاققىك لە كۆملەگە يان زانستىك لە زانسته‌کافى زيان). (عبدالجيد و
ابوزيد، 2009، ص 20)

رآگه کیاندنی تایله‌تمهند ئەو رآگه کیاندنه‌یە، پەیام و ناولرۇڭى ئاراستەھى توپىزىكى دیارىکراو، لەسەر بەنەمەت خواتىت و ويست و پىداۋىستىھە دیارىکراو كەمى كار دەكەت، لە ھەولى ئەوهەدایە بە باشتىزىن شىئە ئاماڭەكى لە پۈرى ئۆشتنىرى، پىنكىيەنن، خۇشى و كاتبەسەر بىردىن، كیاندنى زانىارى و ھەواڭ ئاراستەكەن و ئەن ئىنلىك دە مەددىھېتتىت. (ەمان، 2011-2012)

له کوئی نہو بیناسانهدا دمتوانین بیناسه‌ی میدیا‌ی تایمه‌نهند بکھین، نہو کمنال و رادیو و روزنامه و گوفار و بلاوکراوانه‌ی روزانه، هفته‌نامه، مانگانه ده گریته‌وه یاخود و هر زی باهته‌کایان پیشکش ده کن، روزبه‌ی زانه هونه‌بیه کافی و پیامه‌کانیشی

نهام تویزینه و دهیه کی و هسفیه، له تویزینه و دهیه کاندا ئامانچی تویزینه و دهیه و هسفکردنی تایله قمه نندی و ردهه ندده کانی دیارکاروه، داتا و زایلاری پیوست له بارهی چونیه ق پروسه که کوده کریته و دواتر شیکردن و میان بوق ده کریت. بهمه بهستی گهیشتن به کومه آنک ئەنجام، که دواتر بواری گشتاندن ده خرینه رورو.

6-1 کومہ لگھی تو یزینہ وہ

کومه‌لگه‌ی توشینه‌وه‌که بریتیه له کنه‌ناله تاییه‌نمدی په‌ورده‌یی له هه‌ریبی کور‌دستانه.

7-1 مشتهی تویزینه و گه

غونونهٔ توپرینه و که بریتیبه له که نالی ڇیاری که کمنائیکی په روهددي ئه هله لیه له
شاري هه ولز.

specialized بهشی دووهم: 1.2 چه مکی میدیای تایلهتمهند

media

وشهی میدیا له زمانی لاتینیدا به ماناۍ ناوه راست و مرکیواه، بهو واتایهی میدیا پردازی کړو کمسيونکوه بُو کمسيونکی دیکه دهیښت، هئو وشهیهش له زمانی کور دیدا به رابنېر به (اعلام) اړه هېږد (press) ټینګلکیزی به کارهاتووه. میدیا بریتیبه (پروفسهی کوکردنې وهی زانیاری و د ووباره رهوانه و کردنې و یهقې بُو جه ماور).
اړان (دمسن: عفاقت، ۲۰۱۳، ۹، ۱، ۲۰۱۳، ۱، ۹)

پیش از این مقاله، میرزا کوثره گشتیه که می‌دانست که می‌توانند دستورات خود را به میدیا و سازمانهای اطلاعاتی بفرستند. این اتفاق در سال ۱۹۰۵ میلادی در ایالت میسوری آمریکا رخ داشت. این اتفاق را می‌توان با عنوان «میرزا کوثره گشتیه که می‌دانست که می‌توانند دستورات خود را به میدیا و سازمانهای اطلاعاتی بفرستند» شناخت. این اتفاق از این‌جهت مسخره‌آمیز است که میرزا کوثره گشتیه که می‌دانست که می‌توانند دستورات خود را به میدیا و سازمانهای اطلاعاتی بفرستند، این اتفاق را می‌دانست که می‌توانند دستورات خود را به میدیا و سازمانهای اطلاعاتی بفرستند. این اتفاق از این‌جهت مسخره‌آمیز است که میرزا کوثره گشتیه که می‌دانست که می‌توانند دستورات خود را به میدیا و سازمانهای اطلاعاتی بفرستند، این اتفاق را می‌دانست که می‌توانند دستورات خود را به میدیا و سازمانهای اطلاعاتی بفرستند.

میدیایی چاپکراو: روزنامه، کتیب، کوفار.
میدیایی په خشکراو: تلهه فریون، رادیو، سیستمه می دهنگی.
میدیایی کوپیوته ری: نینته ریت، بانکی تاکا داریه کان.
میدیایی کولان: نقشه های، هفتمان، امی، شهقهانه کلان، تابانه، کلانه کلان.

میزبانی مرؤوفیه همانرا سال کورت کردیته و، تهوا دهره نجامه سه رهتایه کافی شوری تیستای گهیاندن، ورچه رخانیکی ریشه بی له ژینگه و نیوندی میدیابی هینایه تاراوه. تهودی ئامبرو رووده دات په رهیندانی تهوا ئامرازاهی راگهیاندن نیبه، که پیشتر ناسیومانه، وله رقرنامه و تیزگه بیستاو و بینزاو، بملکو په بیدابونه شیوازگه ل نونیه و لهو گهیاندنانه که مرؤف، یان سیستمه کوملا یقه پیشتر نهیناسیووه. ئامرازه کافی گهیاندنی شورشی بیشه سازی به بهراورد له گفل و ورچه رخانه کان له تکنیکی نوئی میدیابیدا، به ئامرازگه ل سه رهتایه و لهوانیه جیواز له لوزیکی گهیاندن به گشتی و راگهیاندن به تایه قی دیته به رچاو.(اللهبی، 2011، ص 8)

میدیایی تاییمه‌مند له ژماره‌یهک ولاتانی جیان به تاییمت له رُوژنامه‌یه که باکوری ئەمریکا دەرکەوت. میزرووی میدیایی تاییمه‌مند، بە مەبەستی دەرخستى میزرووی میدیایی تاییمه‌مند و سەرتاکانى سەھەلدانى لە بواره جۆراوجۈزەكەنی و مەك (ئەدەب، مەنلاان، زنان، زانست و ...ەندى) میزرووی چەند رُوژنامەیەکى تاییمه‌مند دەخەینەپوو، بۇ يەكمەجارت بە چاپ كەيەنزاون، بۇ نۇونە لە سالى(1641)دا رُوژنامەیەکى پۇرۇنەت دوو لاپەرەتتى تاییمت بە ھەواڭ بە ناوى (پېشىو) لە ھەپتەنلىك دەرچوو، لايپەرەتتى يەكمەت بۇ ھەۋالەكەن پەرلەمان و ھى دووھەمى بۇ ھەۋالەكەن رُوژنامەتتەرخانىكاربۇو. جۆرنال دىس ساقانتس (Journal Des Savants)، بە يەكمە رُوژنامەتتەرخانىكاربۇو لە میزرووی فەرەنسا دادەنریت، ئەۋىش دواي ئەوهى (کولبىر) اى رُوژنامەتتەرخانىكاربۇو لە سالى(1665)دا بە رەسمى داواي لە (دېنى دوسالو) زانا و ئەدەب دۇستت لە سالى(1665)دا بە رەسمى داواي لە (دېنى دوسالو) زانا و راپۇتكارى پەرلەمانى فېرەنسا كەد، پېقىتى سەرەنوسەرى رُوژنامەكە لە ئەستەتتى بىگرىت، بەم شىيوبەيە لە كاڭۇنى يەكمەت ھەمان سالدا يەكمە ژمارەت چاپكراو بلاوكارايدە (باپولى، 2013، لى 25).

له فرهنزا لیکولینه و هکانی میژووی راگه باندن ئوهه دهرده خمن، يه كم گۇفارى تاييمقەندى زانسى لە ولاتىق فەرەنسا له سالى (1665) ز دەركوت به ناوى (زانيان) لەسەردەمى ۋېشىتىرىدا. بەواتاي ئوهه، ميدىيابى تاييمقەند لەگەل ئەو بارودۇخى ئەو سەردەمەدا هاتاكىيەوە هلاوتا بۇو، لەگەل ئەوهشدا دەتونىن بلىين سەدەتى تۈزۈدە ئەو قۇناغە يە، كە ميدىيابى تاييمقەند بە هەموو شىواز و ئامانجە تازەكانييەوە دەركوت. دەركەوتنى پاشكۆكان لېقىك لە بۇزىنامە كەورەككىن فەرەنسا بۇو، ئەمەش سەرتاي دەركەوتلىقى ميدىيابى تاييمقەندى نوييە وەڭ: بۇزىنامەلى لۇفيگارۇ (Le Figaro) كە لە سالى 1825 دەرچوو، چەند پاشكۈيەكى ھەبۇو (Figaro) Lagagettede Figaro Programme & Abom - تاييمتىوون بە وينە و ديزانىنى جلوپەرگ، بەلام دواى ئەوشىش بۇزىنامەي ھەفتانە (Figaro Littrature) گەشە سەند، پاشان بە رەنگاورەنگ كەدىن و شىواز جلوپەرگەكان دەركوت، كە پراپېر لە وينەي ھەمەرنگ و جوان بۇون. (عىدە، ص 105)

له فهْرنسا يه کم بلاوکاروهی تاییه‌قمند بریتی بوده که گواری (جۇرئال دى سافانس) که سائى 1665 لاهه لاین (Diniss دى ستنلۇ) و بلاوکاریوه و تاییهت بوده به زاناباز، همروهها گواری (Mune France) سەرەخوی تاییه‌قمندی هەفتانە دەرچوو، كە گۈنكى بە زنان و جلوپەركەنلەنی دەدا، خانە سەرەخوی پاریس (Parisian Libere) دەریدەكەد، (300) هەزار دانە لى چاپدەكە بەوش بە پەھانی يەکەم، مېدىيادى زنانى فهْرنسا دەرچوو پىش سەرەلەنلىنى

فرو مینکی تاییهت و پسپورتیان لهناو هر فوک و زماندا تیدایه، تاییه تن به با به تیکی تاییه ته ند، پا خود بو تویزیک یان چینیکی کومه لاتی دورده چیت، کر نکی به و با به ته پا خود چین و تویزه دهدات، که و هر کری تاییهت لیبیان سو دمه ند دهیت.

2.2 میزروی په رسهندنی میدیای تاییه‌تمهند

سهرهاتای سرهله‌لدنی میدیا له جمیاندا به شیوه‌کی دیاریکراو و زانستیانه‌ی
یه کلاکه‌روه نازانریت، به لام دهتوانین بلین ((میزوروی میدیا هاواکاته له گمل
میزوروی مرؤفایتیدا و له هه‌مان کاتیشدا شان به شانی کهشمی مرؤفایتیکه کهشمی
کردوه)), کهواهه سرههاتای میزوروی ئهم پرپوسه‌یه لهو پرپوسه‌یه پینگکه بیشتنه
به رایانه‌ی مرؤفه‌وه دهستپنیکه‌ین، ئه و غره‌زه راتیبه‌ی مرؤفه‌کان ودک فاکته‌پریکی
ئه کتیف بناسین، بوته هاندانی خودی ئه و بونه‌وره‌ی، به سروشت خوی بُخوی
بونه‌ورنیکی کومه‌لایتیبه، ئارمززووی تیکه‌لاؤ بونه به مرؤفه‌کانی تر، هر لیزه‌شه‌وه
یه کدم هه نگاره‌کان ئهم خواسته‌های، ده بنه پینکیتاف کومؤنیته سرههاتایه کان و دواتر
فرابانیان دهکات، دهتوانین بلین میدیا له گمل وجودی مرؤف له سهر زه‌ی بونی
هه‌یه، تووویژو گفتگوکانی خملک له گمل يه کتردا و له شیوه‌ی سرههاتایه کان به يه کدم
شیواری میدیا و پرپوسه‌ی پینگکه بیشتن بزانین، ئامپاری میدیا بی تیایدا له دم و
گونیکانی مرؤف تیبه‌ری نه کردوه، يان به شیوه‌کی تر میدیا هینده‌ی دونیا
کونه. (ئه بوکر، 2002، ل 33)

کوئی راگهیاندن یا خود میدیا و هک وجودی کومه‌لایه‌قی ناکاته ئوهی، که دیزینی په‌پامه‌کانی میدیا و هه‌بونی ده‌گرا رېکخراوه‌کانی ناردن و ورگرن سمه‌لینیت، به‌لکو سەرقاتای راگهیاندن، قسە و قىسلۇك و گەنتىگۈي ناو خملک بۇوه، بە گۆزىانوه و ئالۇگۇپىيىكىرىنى لە ناو خەلکدا ئالۇگورى بەسردا هاتووه، ئە و تانە بۇونەته ئەفسانە و دەمما و دەم دەوتىنەوه، بەلام لە مىزۇووی كۈنىشدا لەکەل بۇونى دەرىپىنه نەنوسراوا-كەندا، دەق توماركراویش بەدىدەكپىت، کە لەرپىنى ئە دەقاچاوه خەلکى ژىر دەسەلەتىك لە دەستور و ياساكلانى ئە دەسەلەت ناگاداركراوەتەوه، وەك: فېرۇغەنەكان فرمانەكاييان لەسر دىوارى پەرسەتگادا هەلدەكلى، مىزۇونوسى يەھودى (فلافيوس جۈزف) دەتىت: باپلەكان كۆمەلەك خەلکىيان لەسەردەمەدا داناوه، ئەركان توماركىدىنى رووداوه‌کان بۇو، بەرای فەيلەسەوف (فولتير) يىش راگهیاندن لە چىن لە سەردەمانىكى زووهه ھېبۈوه، بەلگەكان لەورۇوه نەزانراوه ھەندى سەرجاوهى تىريش دەلەن: بەشىوهكى رېكخراو وەك پەيامىكى راگهیاندن رۆزىنامەيەك بەناوى (كىن بان) ھوه، لە سالى 919 ئى پېش زايىنى لە چىن ھېبۈوه (بوافن، 1949، ص 11)

له سهدهی بیسته‌مدا همندی پرسیار سباره‌ت به ئەو دوو راپیهی ئازادی راده‌رین و ئازادی ناووندکانی راگه‌یاندن بۆی ده‌رێن، دەرکه‌وت و چەندنین زانا هەولی گەشەسەندنی ئەو تیورانیاندا، ئەو شە مانای يەکمین چاکلاری دەستور بۆ به‌رژوهندی کۆمەلگە لیکدەدەوه، ئەو تیورانه به ھەولی سەماندن بیرو بیچوونەکانی (جۇن مېلىتون) پىشت بەستو بۇون، (جۇن مېلىتون) دەلتىت: سېپنارى كراوه باشتىزىن ھۆكاره بۆ گەيشتن بە راستى له بارەي كىشە گەشتىيە بايە خدارەكان، لەم بارەيەشەوە ھەردەبىت سنورىاڭ ھەيت بۆ ئەو مەددوادىيە بى ئەوهى زيانەخش، يان ئازار بەخشن بن. شۆرخى يەکمی میدىياپى، ئەوکات جىپانى سەرسامىكىد،

دمرده که ویت، دهیته چارمهه ری گشتی گرفته کان، ئەمەش واده کات گۈرپىنکارى لە چۈچىيەتى رېگاڭانى كاركىن و شىوازى بىرەھ مەھىئىنلەندا بىرىت. بە واتا يەكى تر ھە ولۇيىكى كۆمەلەپەتىنەمەن لەسەر دابەشبوونى كاردا، چۈنكە لەو كەنەدا تايىقەندى دىردى كە ویت، كۆمەلەپەتىنەمەن لەسەر دابەشبوونى كاردا، چۈنكە لەو كەنەدا تايىقەندى دىردى كە ویت، كە پىنسىتىيەكى با بهتىانى بۇ رۇوبەر رۇوبۇنوهى كارەكەن ھە يە، لەبەر ئەھوە جۈرهە پەرسەندىنەكى ژىارى و جىياوازى لە كۆمەلەگە جىياوازەكەنلەندا ھە يە. لېزەدا ئاستى دابەشكەرنى كار لە كۆمەلەگە يەك بۇ كۆمەلەگە يەكى تر جىياوازە، ھە رېۋىيە راڭكىيەن دىارىدە كە شىوازىكى كۆمەلەپەتى مېزۇرۇي ھە يە، بە و واتا يەي راڭكىيەن چالا كىكى بېرىپارانى ھە داهىئىنلەندا، بۇيە راڭكەپاندىن لە كا يەكى بۇشایىدا پەيدا نايتىت، كە واتە چالا كىكى بەلگەدار و خاودەن كەسما يەتىيە. (خضور، 2002، ص 11)

سرهله‌لدنی میدیای تایمکهند له هریئی کورستاندا دوای درچوونی به کمهین رژوژنامه‌ی کوردی نزیکمی نیو سدهه له درچوونی رژوژنامه‌ی کورستان، نینجا رژوژنامه‌وانی تایمکهند له دایک دهیت، ئەگرچی هەندیک توپهه را فی کورد له کەمل تەوهەدان، کە (گپوکالی مندالان کورد) به سەرپەرشتی عبدالقدار مودەرسی، له مکباد له سالی (1945) وەک يەکمین گوخاری تایمکهند دەناسرتن، گوخارییکی تایمکهنوو به بواری زارۆک و مندلان بلاوکاریه وەله دوای تەویش گوخاری مانگنهی تایمکهند (رژوژا نو)، تایمکهند له بواری تەهدب له لایهن دکتور کامهه ران به درخان له شاری بیروت له سالی (1943) بلاوپەتهو. (تاهیر، 2020، ل60)

ھۆیەکانی سرهله‌لدنی راکیاندنی تایمکهند و پەرسەندنی بەم شیوه‌یەی لای خوارهه دیاری بکمهین:

۱- راگبیاندنی تاییه‌تمهند و هک گوزارشتنیک له دابه‌شکردنی کومه‌لایهق بۆ کار
دیت، ئەویش به شیوه‌یه کی بابهق په یوهست به ئاستی په رسه‌ندنی شارستایانه‌ی
کشتیه‌یوه دهیت بۆ کومه‌لکه و په رسه‌ندنی هیزّه‌کان و بەوندیه‌کانی بەرهه ھمینان و
رەنگانه‌هه دی هەموو ئوانه له یانی مادی و دۆچ، کومه‌لکه‌دا.

۲- فراوانوونی بواره‌کانی معزیه به شیوه‌یه لک، بیشتر مرؤوفایتی به خوبیه و نه بینیوه
فراوانبوونه کمهش با بهته‌کانی مه معزیه‌ی گرتوتهوه، رقرنامه پیشکشیده‌کات،
درگهونتی رقرنامه‌ی چاکراو به تاییت له خورناؤادا په یوست به ئابوری و
سیاست و بواره معزیه‌کان بوده، هه مهو بواره‌کانی ژیان بگریتهوه (ئابوری -
و هرزش-زانست - زینگه - تکنهلوزیا - تندروستی - روشنییری ... هتر)
را گیاندنی گشتیش، سه‌هارای تونانکانی چیز ناتوانیت بسازیت، یان سازاو بیت و
هه ولیدات با بهته‌کانی هه مه جوزیت و رووه‌پووی نهم له روو و هستانه نویه
سته‌مده (دھان، 2013، ا) (128)

۳- بهزیونه‌وهی ئاستى فيرکدن و رۇشنىيەری ھۆى فره جۈرى پىداويسىتىيەكان و زياپر ئالۇزبۇونىان بۇوه، راگەيىندىتىك لە جۇرى يېنى (تايمەنند) بىنوسىتىيەك بۇوه، تا بىنەت ئەم بىداوستىيە دايىنگەت.

برووی باری ریزی را برای این مقاله در نظر گرفتند. این مقاله با عنوان «بلا بیوونو وی فیزکردن و فراابنوبویی بواره کان به شیوه‌یهک، که پیشتر رووی نهداوه، ئهگر ددرکه و قتی رۆژنامه‌ی گشتیش له لایه‌ی میزروویه‌یه پهیوهست به ددرکه و قتی چینی ناوه‌پاسته‌وه بورویت، شورشی بورجوازی هینایه بیوون، به تایه‌ت دوای ددسه‌که و ته‌که شورشی پیشه‌سازیه، ئهوا ددرکه و قتی راکه‌یاندنی تایه‌قمه‌ند و په‌رسه‌ندنی له پرووی میزروویه‌وه غایشی فراابنوبویی چینی ناوه‌پاست و بلا بیوونو ویه‌یه کان دهکات و فره‌جوری با یهخ پیدانه‌کان و نائسته‌کان و پسپوریه‌کان و رنه‌کیشه به رژه‌ووندیه‌کان تویزه جوزا و جوزر دکان بوقئه‌م چینه فره با یه خدار بیت. (الزوینی، 2005، ص 9-10)

له بریتانیا یه کدم میدیای تاییه‌تمهند له سه‌مره‌تایی سه‌دهدی نوزده به ناوی تامز له سالی (1785) ازدا سه‌رمه‌لدا، خاوه‌نه‌کهی (جون والتر) بازگان بوو، بهمه‌بهستی ریکلامی با بهته‌کان (1500) دانه‌ی لئی چاپده‌کرا، تمها بو پیاواني کار (بزم‌سماهه‌کان)، بو ماوهی 3 سال به ده‌دام بوو. له بریتانیا زماره‌ی میدیای و هرزشی (بزم‌سماهه‌کان)، بو جوهره‌کافن دیکه زیاتر بوو. ده‌توانیان بلین له رُزْنَامه‌کافنی ئینگلترا، که له هه‌مو جوهره‌کافن دیکه زیاتر بوو. ده‌توانیان بلین له رُزْنَامه‌کافنی ئینگلترا، که دوازده رُزْنَامه‌یان لئی چاپده‌کرا و تویان له لمدنم بوو، ئهم‌مش ئامازه‌یه که بو ئه‌وهه‌ی، که له ئینگلترا میدیای تاییه‌تمهند سه‌رمه‌لدا، جویریکی دیاریکراو تیدابوو له هه‌وال و باهه‌قی بازگانی جواوه‌جوئری هه‌ندیکیان و هرزشی بوون. له ولايتمه یه کگرتووه‌کافنی ئهم‌مریکا (جون دیتس) ده‌لیت: له ئهم‌ریکا سه‌مره‌تایی میدیای تاییه‌تمهند به درچواندنی له ولايتمه‌کاندا له‌سهر دهستی (بینایامین هارش) (Benjamin Harrish) بوو، ئه‌ویش به نهیتی له ئینگلترا هاتبوو بو درچواندنی رُزْنَامه‌یه کی نهیتی له سالی (1660) بهره‌و بوسن چوو، نامه‌یه کی تیدا بلاوکده‌وه به ناوی رووداوه گشتیه‌کافن ناوخو و بیانیه‌کان، هه‌تاوه‌کو سال (1870) رُزْنَامه‌کافنی ئهم‌مریکا تهنا حری بوون و سیاسیه‌کان خاوه‌نى بوون، ئىنجا دواي ئه‌وه میدیاکافنی دیکه له‌سهر بابه‌قی زانستی پیشکه‌شی خوتینه‌ران و جمه‌ماهر ده‌کان ده‌باره‌هی داهبینانه نویه‌کان له هه‌مو بواره‌کاندا ده‌که‌هون، دواي ئه‌وه گوفاره تاییه‌تمهندیه‌کان تویانیان خویان به‌سهر رُزْنَامه تاییه‌تمهنده‌کاندا بسـه‌پیـنـ ، یـهـکـیـکـ لهـوـ گـوـفـارـهـ گـوـشـهـ

پشمہ سازیہ کان بیون (الرافعی، 2020، ص 9-10) لہ نیشتقانی عہرہ بیدا، روزنامہ میسری دمرگائی سہرہ خوی باہتی ئدھب و مندال و زن و دمرگائی بو باہتی دیکھشکر دھوہ۔ لہ هفہ قتیہ ک روزیٹک بلاو دہبوونه وہ، ٹینجا روزنامہ کافی تریش بهم شیوازہ دھستیان به کارکردوو بهم جوڑہ تایبہ مندی ئے شیوازہ روزنامہ وانی بیوہ سہرہ قتایٹک بو کردنہ وہ دوگائی جوزا او خور، وک پاشکو بلاو دکرانہ وہ، همندیکھار به شیوہ یہ کی سہرہ بی بلاو دہ کانافوہ بیوونہ:

- پژوهنامه‌ی دستوری توردنی که پاشکوئی هفتانه‌ی هبو و هک کنیب.
 - رای توردنی پاشکوئی کی ئەدەبی هفتانه‌ی هبو.
 - (الایام السودانية) چەندىن لايپەرى وەرزشى و ئەدەبى هبو.
 - (الشرق الاوسط) سعودى دوو لايپەرى بۇ دارايى كار و ئىشوكار رۇشىبىرى و ئابىي دەرددەكىد. هەروەها ئەوه له رۇزئانەمە جەپانىھە كانىش بەدىدەكرا و (اللۇمۇنەد) فەرەنسى، كە تىمارىيەكى تايىەت به ئەدەبى هبو، هەروەها رۇزئانەمە (تائىم) ئەندەنى، كە لايپەركانى بۇ سينەما و بىنസانەكان تەرخانىكەر دبوو خاصوانە، 2012، ص(44)

هزاره سیمه، هزاره تایمهندیوونی کهنه‌کانه رپر له دواه رپر چین و تویزه جیاوازه‌کان و بواره جیاوازه‌کان ده بهن خاوونی کهنه‌کانه تایمه‌مند، بوقوفونه کهنه‌کانه (الجزیره) له سالی (1966) له ولاتی قههه‌رووه دهستي به پهخشکرد، نیستا جكه له چهند ناوه‌ندیکی ثکابی رپرثامه‌وانی و لیکلوبینه‌وه کهنه‌کانه تایمه‌منده‌کانه وک (الجزیره) الدولیة به نیاطلیزی - جزیره الوثاقیة- الجزیره الراپاهیة- الجزیره مباشر- الجزیره المبایل- الجزیره الاطفالی کوکدوت‌وه. میدیای تایمه‌مند درخرمی پیشکه وقته کومه‌لگه‌یه له قوناغه‌کانی په‌رسه‌ندندا و ره‌نگدانه‌وهی باهتیانه‌یه، پیویستی به دابه‌شکدنی کومه‌لایتیبه له کارکدندا، همروهها دهیتنه ئامانجی ئمو په‌رسه‌ندنانه له قوناغیکی دیاپیکراودا. ئمو تویه‌لیبوونه‌ی، که له په‌رسه‌ندنی کشتیدا له کومه‌لگه‌کمدا

پیوپانگه به برآورد به ئەركەكانى يېشۇو يېۋدانىگىكى نوييە، ميدىايان ھاوجەر خاباردارن و كالئەن و كەپ به ئەركى سەرەتكى دەزگاكان ئەشمەر دەكتات، لە پاستىدا بايەخدانى ميدىا بە باهقى كاتېسەردىن لە ئىستادا بايەخدانەكەي لە جىنىڭاي خۇيەنى، چۈنكە سەختبۇونى زيان و زۇرى كىشەكانى كۆمەلگە و كىشە ناوخۇنى و ھەوال و رۇوداوهكان بەرددوام ھۆكاري گۈرۈپونى ناخى مرۆفكانە. (عومەر، 2014، ل 257)

به شیوه‌هی هر که کافی را کمیاندن تایه‌قند روونده‌بینه‌وه: را کمیاندن به هر که ناسراوه‌کافی خوی، پهروزده، پازیکردن، ته اوایی همو تئرکانه له یهک چوارچتوهدا کارکافی خوی دهکات. ته‌پوش گواستنه‌وهی مه‌بستداری ماناکان و نایادیکان و بیرون‌بوجونه‌کاه، به مه‌بستی به دهینانی کارلینکردن، یاخود بلاوکدنه‌وهی هوشیاری، بان قولکردن‌وهی زانیاریه‌کان، یاخود ثاراسته‌کدن خه‌نکی، بان مه‌خشنه حله‌نیان. (حمدمعه، 2010: 63)

پا خود نه رکه کانی میدیاای تا پهنه ند پر بین له:

۱. پیشکمکدرنی ههوال و زانیاریه نوی و دهگمهن و وردهکاره کان و گشتیبه کان
درباره‌ی باهتیکی دیاریکراو، دهیته مایه‌ی گرگیپیدانی بهشیک له خوبیه‌ران و
بینه‌ران و بیسمران، یاخود گرگی به همه‌ندیک باهت دهدن، که بیویستیان بیهقی و
سوودی زانستی لیوهرده‌گرن، تهمه‌ش دهکوه‌یته نیو چوارچنوه‌ی چمندین جزوری
heeوال و زانیاری، رپرزنامه و گوفار و ته‌اه فریزونه تایه‌تمه‌نده کان له بواری زانست و
تکه‌له‌لوجیا و بیر و نه‌دهب. بهو جوره میدیایای تایه‌غمه‌ند هه‌لده‌ستیت به رپلی
کیتیک و پیشکه‌شکردنی وانه‌یه کی زانسته.

۲. میدیای تایمه‌مند هاواکار دهیت بُو پهروزده‌کردن و پُوشنبیری و
کاتبه‌سه‌بردن به ریکایه کی گونجاو، که توانایی به رزپاگرتی بیرون زمینی مرؤوفه‌کافنی و
به تایمیت له بواری مندانان و گهنجان له ریکمه پیشکشکردنی داهینان و کارو
که ۵۵ نهی هه به.

3- لم چوار چیو یه شدا جمه ام ور له ئیستادا و له سه رده مهی که تیدا ده زین، له همه مو و لاتانی جیهاندا هه ور بلو او کدنده وری لیکولینه ور و داهینه نانه کلینا له بواره تایی مقنه ندکاندا دهدن، وه کو: دوزی بیهودی رازنستی و کاره هونه ریه تازه کان، یاخود ئه و چالکیه تازانهی له بواری و هرزش و گشته ندندی رازنستی جو راو و حمه مکاندا و دک ناشک - کش تکلا - و شه ازمه - و بام نازن - تا مکان ت

ببورا دید، وو پرسنی و سسون و پیشتری و بورا رستیه‌ای بز.
 ۴ پیشکه‌شکردن ده فتیکی گریگ بو کمه پسپر و تایمه‌نه‌دکان بوقه‌هی
 له خونه‌ران و پیشکه‌شکردن زانیاره‌کانیان به که‌سان دیارکراو نزیکینه‌وه، تاکو
 نه و زانیاریانه بینه مایه سوودیک بولیان و بوقه‌هی هانی نه و رژنامه‌نوس و
 میداکارانه بدنه، تهها باهه‌تیک پیشکه‌شنیه‌کمن، که گشتی بیت، به لکو تایمه‌نه‌ندیان
 هه بنت له بواره‌کدها.

۵- فراوانی چوارچتوهی جوگرافی، که رومالکردنی را کمیاندن دهیکریتهوه، چوارچتوهی جوگرافیش بروموالکردنی را کمیاندن به تأسیت په مرسهندنی ته کنهلوزشی و جیمه جینکردنه کافی له بواری را کمیاندندا، سنتوری نئم تأسیته و تو اسنته کاینهقی، که سروشی رومالکردنه که دیاریده کات، له سرهفتادا رومالکردنی را کمیاندن تهها له ناوچه یه کی بچوک و بهرتسلکدا بیو، پاشان په رسهندن برو چوارچتوهیه کی هر یعنی و پاشانیش برو کیشودری و به گهاردوون کوتایی هات، ئمهوهش هاوشان بیو له کمکل تأسیتی په مرسهندنی ته کنهلوزشیدا به نامانجه کان و ئركه کان هاو تهربیت بیو، پیویسته له رینگمی را کمیاندنهوه بدیین و نهنجامبردین.

۶- له کمبل بلاوبونهوهی فیزکردن، روشتبیریش بلاوبووه، تا واپلیهات راکمهیاندنی گشتی دهسته و سтан له ولامدانهوهی کارا بو بلاوبونهوهی روشتبیری له هه مهوو پیوار هکاندا بوو.

7- په رسنه ندن و دوهمه ند بونې پیدراوه کان له بواره کان و چالاکیه مه عرفي و کوملهایقی و زاستیبه کاندا، گورانی بونې زیانی کامل، که وايکرد را گمیاندنی کشتی له پیشکه مشکردنی چاره سره کردنیکی را گمیاندانه بونې شله ژاو بیت، ثمه مش به شیوه یه کی هاوده نکانه له گکل فاکشې ره کانی تردا هاندمر بونونه له دهر کو تویی را گمیاندنی تاییمه نندا (خضور، 2002، ص 7-10)

2.3: که کانز، میدیا، تایله تمہند

ئەركەكانى مىدىيائى تايىەتىندە هەمان ئەركەكانى راگەياندىن، بەلام ئۇوييان بە شىيە كى تايىەتىندە لە بوارىكى دىيارپىكاودا دەرددە كەھۋىت، ئۇويش ئاراستە كەدن و رېتۈنىيەكەن و راڭەياندىن و كاتىبەسەرپىرن.... هەندى، ئەو ئەركانەش لە بوارىكى دىيارپىكاودا و بەدواچقۇن و وەلامداھەۋى وەرگەر بۇ يارمەتىداني و كارتىكەنەسەرى، بۇ ئەھەسىت بىتوانىت بىيار بادات، يان رايە كى دىيارپىكاودا ھەيدىت.

یه کیک له ئەركەكانى راگەياندن بريتىيە: له كۆكىدەوه و پاشە كەوتىكىدەن و چارەسەر و بلاڭىدەوهى هەوال و زانيارى و راگەيانزاوهەكان و وينە و بىرۇراڭان له پىتاولى تىنگەيشتنى زېنگىمى دەدورۇبىر و ھەلسۈشكەوت و مامەلەكەن تىايىدا به شىئوپەيەكى زانستى و كارامەپى و لىيھاتوپىمە. (كەركەكى، 2008، ل 14)

ئەركىنکى دىكە بريتىيە له ئەركى پىنگەياندىنى كۆمەلەيەقى، مەرۋىھى ھاوچەرخ چىدى وەڭ جاران تەرىك و دابراو نىيە، بەملۇكۇ رۇۋانە دەيان پەيووندى كۆمەلەيەقى لەگەملى كەمسانى تردا دەبىستى، راگەياندەكان له رېنگى پەيامە مەعرىفي و زانستىكەنەوە ئەو كار ئاسانەيان بۇ دەكەن، تاۋەككى وەك كەمسانى كارامە و شارەزا ھەلسىسەكتەكىر. (عەزىز، ل 47)

نه کی پهروردہ و فیکر کدن سہ بارہت بہ رُولی میدیا کان لہ پهروردہ و فیکر کدن قسہ و باسی زور کراوہ و مشتمو پر یکی زوری لامسہرہ، هندنیک لہ شارہ زایان لایاں وایہ میدیا ہاوشنی فوتا بخانہ کان رُولیان لہ پهروردہ کردنی تاکہ کانی کومملگہ ہے یہ و بکرہ زوریک لایاں وایہ لہ فوتا بخانہ کان دھتوان زیاتر کاریگہ ری لہ بونیادنی روشنیبری دروستیکمن لای تاکہ کانیش رُول بکین، ہه روک دھوتریت ٹھے و کاریگہ ریہی میدیا ہے یہ تی، قوتا بخانہ لہ ماوہی بیست سالی تھمہ نیدا ناتوانیت ہے بیت۔ بہلام لہ بہرانیہر ؎ ہوہشدا هندنیک لہ شارہ زایان لایاں وایہ، میدیا رُولی لہ بلا و کردنہ وہی زموقی ناساز و ٹاراستہ کردنی روشنیبری نہ ریتی و دابہ زاندی ڑیانی کملتووری بو ؎ ناستی سہ رگرمی بوش و بھتاں ہے۔ (شطاح، 2002)

ناوه پوکه جو رو به حور هکان، زانیاری تا که کان زیاد ده کهن و وا له و هرگز ده کهن به نهنجامیک بگات.

ج - شرکی را بکردن: هم جو ره ناو رفڑ کمی له سهر بنمهای باهقی کاتبه سه بردن یان پهرو مرده به کار دنیت، چونکه نیازی نهودی هه یه، را بکردن که برهه مینیکی ته اوی هه نی (Lohr,2000,p.52)

۵- نئرکی کلتور:- زیناری و بیرونی چوونه تایلهتمندہ کان دخاته رهو، که یوستیمه کلاته و بیه کانوان، و زمانی، نئته و هیان، بیدا بنده کات.

6- ئەركى كاتبەسەرپىرىدىن: - جىڭە لە كارە سەرەكىهەكان، كە لەلايەن مىدىاۋە ئەنجام دەدرىن، بىرىتىبۇون لە ھەواًل و لېكىدانەوە و رېتۈنىي و قايىلەرنى دەپ رەۋەدەبى، ھەروەھا ئەركى كاتبەسەرپىرىدىن بە يەكىي دىكە لە ئەركەكان لە بەرۋەندى ئۇ بەشە دادەنلىكتىت، گىرنىكى بە كەنانە تايىەتمەندەكان دەدات، بۇغۇونە: گىرنىكى دانى كەمانلە تايىەتمەندەكان بە باهقى كاتبەسەرپىرىدىن بە شىۋىيەكى زانستى و فىنەكارى). Seels, (Barbara&1997, p.21

2.4 پولیتکردنی میدیای تایپه‌نمہند

تارداده‌یمک تهسته‌مه جوزه‌کانی میدیایی تاییه‌تمهند له چوارچنجه‌یه کدا کو بکه‌ینه‌وه،
که پرومایی میدیایی تاییه‌تمهند بکات، چونکه هه موویان بهرمو چهند لفیکی
رُوشنگه‌ری کیش دهین و لمناو ته و لفاناهش چهندین لقی چوکتکه‌یان لیده‌بینه‌وه و
سره‌هله‌لده‌دهن وهک:

یه کهم: میدیای تاییه‌نمود سه‌باره‌ت به مندان

نهم جوهره ده کویته خانه‌ی روزنامه‌کاری یاخود میدیای متألان، که جزو و شیوه‌ی جیاجیا هه یه، سهباره‌ت به شیوه‌کانی دابهشده‌بیت بق روزنامه و گفقار و تمه‌فاریزون. هتد، سهباره‌ت به ناوه‌رژکیش، دابهشده‌بیت به‌سر باهق کانه و گهپ و باهق کشته و باهق هه‌وال و وزرشی. زانايانی دهرووناس و کومه‌لناس قواناغه‌کانی گشه‌ی مندالان دابهشده‌کمن، بق چند قوناغیک به پیی تمهمه‌ن ئهوانیش: قوناغی یه‌کم که له تمهمه‌نی 3 سال بو 6 سالی دهست پینده‌کات، قوناغی دوووم له قوناغی 6 سالی بو 8 سالی دهست پینده‌کات، قوناغی سییم له 8 سالی بو 12 سالی دهستپنده‌کات و ئینجا قوناغی هه‌زه‌کاری دیت.(الهیت، 2003، ل. 161) قوناغی مندالی: مندالی قوناغی یه‌کمی پیککینان و گمشه‌کدنی کمسایه‌تیبه هه‌مر له‌دایکبوونه‌وه تا گهوره‌بوون. (فرج، 1993، ص 10)

قۇناغەكىنى مندالى بۇ چەند قۇناغىك دابەش دەبن:

- له دایک بوونووه تاکو هه فته يه ک.
- که، به له دوه هه فته وه به دوه ساز. (خالد، 2009، ص 85)

سه بارهت به پیوستیه کافی مندانیش هه رو هک ده زانین پیوستی نه بونی شتیک ده گهیتی، ده بیت بیر له تیرکردن پیداویستیه کافی مندان بکه ینه وه، پیوستیش بور سه قامکری زیان و پیداویستیه کافی مندان زورن و حیاوانز کریکن، لیرهدا ده توایین کربکترینان ئاماژه پیکمین، وەك: (پیوستی جهستیه و پیوستی خوراکی و تەندروستی، پیوستی به جلویه رک، پیوستی نیشته جیمیون، پیوستی ده رونی، پیوستی دلنشاد و ناسایش، (الکری، 2000، ص 21)

برنامه تمهیفزینیکان مانای ئەم ئەزمۇونە جىاوازانە دەگەيەن، لەلایەن تەلەفزىۋەنۇوە له ماۋىيەكى دىياركىراودا، بەمەبەستى كەمەسەندىن و كارامەيلى بەوارى تاكىكەسى و كومەلەپتىدا يېشىكەش دەكىزىن، يەئامانچى بەدەستەنیان و پېرىدىنەوەي جەندىدا يېتىپتىنىڭ. ئەم بەرنامانى لەلایەن تەلەفزىۋەنۇوە ئەراستىھى مندالان دەكىزىن

رثناه حیاوازه له شیوازی گوفاریکی مندالان، یاخود باهقی ئەدھى و زانستى بەھەمان شیوه، چونکە ھەر يەڭ لەو چۈرانەن بوارى مىدىيابى شیوازى تايىھت بە خۆي ھەي، ھەر لە بەكارھېتىنى رەنگ و وىتە و زمارە سىتوۋەنەكان و بە پىتى شیوازى مىدىيابى، تايىھت دەبىت. (شخان، والفاع، 2020:ص 23)

نمکه کانی میدیای تایمه‌مند له رووی کولیتی مادده تایمه‌مند کانوه ده‌تواریت بهم
شیوه‌یه خوارمه و تامازیان پیلکرت :-

۱- ئەركى مىدىاپىچى: - وانه دروستكىرىنى پايكىشتى تايىەتىند سەبارەت بە ھەمو رووداوه ناوهكى و دەرھەكىمەكان، كە لە بوارەكانى رىۋاتى تايىەت و سىياسى و ئابورى و كۆمەلەپەقى، يان كۆلتۈرۈپدا روودەدەن، بۇ ئەھىپى يىزىن چى روودەدات، كە والە جەماور دەكتات ھەست بەرسىتى بىكەن لە كاتقى خۇياندا دەشىن.

۲- ئەركى لىيىكادانهوه - پىوپىستى لىيىكادانهوه و روونكىرىدنهوهى خىراي هەوالەك
بە بۇنى سەرھەملىدەدات، لە گەل زىابۇونى مەيلى تايىتىكىرىن بە تايىتىقى لە
پەيدۇندى بە زاراوه ئابورىنى و زاسقى و تەكىيىكى و پاستىيەكەنى مېزۇوۇنى و شۇنىنى
جۈگۈفەيىھەكان، داكۆكىكار لە لىيىكادانهوه - يان شىيىكىرىدنهوهى هەوال وەك هەندىك
پىيىدىللىن - سوورن لەسەر ئەوهى لىيىكادانهوهكە بىرۋۆچۈجون نىيە، بەلكو ئەوهى
پۇرۇشەنمۇرسىلىكى تايىتەنەد، ئەركى لىيىكادانهوه جىئەجىنەدەكتەن، لە كاتىكىدا شىكەرەوە
و شىرقەكارانى تايىتەنەد ئەركى لىيىكادانهوه و تىپوانىنى چاکە دەكىنە
ئەستەتة. (شىف، 2003، ص 57)

3- ئەركى رېتۇتىنىكىردن: - رېتۇتى راي گشتى بە پەخشىركەن بايھقى راڭچىاندى دەدەكتەن، كە هەموال و بىرۋەتكەنلىك و بەكارهىنلەن ئامېزىك و ناردىيان بۇ ھەستى وەرگەر اھەمچى دەدگەن بىت.

۴- ئەركىي راپىكىردىن: - مىديايات تايىەتەند بەئىازە لە رېكەمىيەتىمۇ شىۋارەكانى راپىكىردىن و هوئەرى پروپاگاندەدەوە بۇ كەيشتن بە ئامانجە كائينان كارىگەرى بخاتە سەر مېشىكى جەماورە، زانىارىيە كە تايىمت بە بايدىت بۇ راي كىشتى دەبىت و دەتوانىت بەئى نىاز بە ئاشكراڭىنى لە يەك و شەدە يېرۇرا دەرخېرىت، هەولەددەن لە رېكەمىيەتىكەوەن لە كەملى پىسپۇرانى بوارى راگەيدىن ئەم و قەناعتەپىنچىرىدەن دروست بېكەن. چاۋىپىكەوەن لە كەملى پىسپۇرانى بوارى راگەيدىن ئەم و قەناعتەپىنچىرىدەن دروست بېكەن. بۇ يە مىديايات تايىەتەند پېشت بە سى جۈزى سەرەكى لە ناوهەرۇكى قايلىكىردىن دەبەستىت ئەويش بېرىتىن لە:

- ۱ -

۱- اینکلشته و هستاد که اگر کوئی کنایه نماید که از آنها می‌باشد

ئوهشدا لهو لیکولینه و بهش باس لهوه کراوه، که له فیلمه کارتونه کاندا مه سله‌های (دادپروری و سزادان) فهرام‌شکراوه، زیارت کمسایه‌تیه نازاردا و هکان توشی سزای خویان دبه‌هوده، له فیلمه کائینشا ریزه‌هیه کی زور له تاوباره کان خویان ددهن به دهسته‌هوده، دهچنه به‌ردم دادگا، له کائینکدا ئمه له واقع که متر بونیه‌هیه. (کیدن، 2009، ل. 447-446)

2. رفتاره کان په‌وهست به کمی سمرخ و جوله: ئو ره‌فتاره‌نن بهن ئاکای و یئه‌شی ده‌کن، کومه‌لئی پیشکی ده‌رووفه ئه‌مریکی له تویزینه و که‌یدا که له‌سانی 2000 بوقیوستی گرگیدان بناووه‌رک راکه‌یاندن ئه‌نجامراوه بیه وایه: مندالان ئوانه‌یه له قوتاغی سره‌تا و قوتاغی ناویراستی تمه‌ندان توشی کمی سمرخ و هلسوسکوچی ناچالاک ده‌بنه‌هوده، هروه‌ها تویزینه و کانی ئیستا پیشنازی ئوه ده‌کن، کات بس‌هبردنی مندالان لەکەل یاریبیه ئەلکترونیکان ئوه حالتانه زیاد ده‌کات. (Gliebe, 2011)

دووه‌م: کاریگمیری ئەرینیه کان:

1. ئاماژه به کومه‌لئیک هلسوسکوچی ئەریتی ده‌کات بوقوونه: یاریکدنی دوستانه، یان چارمه‌سکردنی ئاشتیانه ناکوکیه کان، هاویه‌شکردن و داینکردن یارمه‌قی. تویزه‌ران له باوه‌ردن، میدیاکان له ئەنجامی لاسایکردن و مه ره‌فتاره کان، توانای ئوه‌یان هه‌یه کاریگه‌ری ئەریتی دروست‌کەن. ئوه لاسایکردن و مه ده‌چیته چوارچوچی بیدریزی فیزیون و لاسایکردن و مه، تویزه‌ر (بندورا) زیارت لاینکری ئوه تویزه‌ری کردووه، که ده‌نوستیت: ئایا توندوتیزی له ده‌رووه‌رده و درگیواوه؟ ئایا ده‌کریت مرۆف فیزی توندوتیزی بیت؟ له‌لامدا ده‌رکوتتووه، زوریه‌ی بینه‌ران بمتایمیت مندالان حز ده‌کەن لاسایی کمسایه‌تیه کانی ناو تله‌فیزیون بکەن‌هوده، رۆلی پالوانه‌کان بینن. تویزه‌ران زیارت جه‌خت له‌سەر ئوه تویزینه و ده‌کەن‌هوده بیوه‌ی، تله‌فیزیون هولده‌دات کار بوقیوونی مندال و قناعه‌ت پیشیانی و گورپی هلسوسکوچی بکات. (Mares& Woodard, 2005, pp301-322)

2. ئاماذه‌کدنی مندال بوقات‌باخانه: تله‌فیزیون له دروست‌کردنی کمیتی مندال و چمساندنی کاره باش و شیاوه‌کان کم بایخ نه‌بووه. به جوزنیک تله‌فیزیون و میدیا ده‌لیلیک بونه بوقیه بیناکدنی کمیتی سەرکوتتووه له مندالاندا، زور له قوتاخانه و بیریاران و کومه‌لناسان رۆزئانه‌نسان و داهینه‌رانی بواری په‌روورده، داهینان و ئزمۇونه باش‌کانی خویان له رېگىھی تله‌فیزیون و میدیاوه به مندالان بگەیه‌ن، زوریه‌ی کات هاوکاری مامۆستا بوجه له گەیاندنی زانست و زانیاری. (مەستەفا، 2003, ل. 110)

دووه‌م: میدیا تایمچەند سەبارەت به ئائىن و بیرون‌اومرەکان

ئەم بواره‌یان به کوتىرن بوارى میدیا تایمچەند داده‌نرىت، چونکە په‌ستکاکان گرگیان پىددەدا وەڭ: مزكوت و کەنیسە و دىرەکان به دەرجوواندنی چەندىن بايەق ئايى لە چەندىن رۆزئانه و گۇفاردا، بوقوه‌ی بىتى ئوه بیرو باوه‌رەن بەھاينى دەل و دەرروونى پەيرەوکاران چەمىسىن. بهم جۆره ئوه بواره کەشمی سەند و بەتاييەت لە كىشىورى ئەفرىقا لە سەدە ئۆزدەيم لە رېگىھى بلاوكىدە وەي ئەنچىل و ناسانىنى بەشيوه‌يى كى بەرلاو بلاونقۇوه، شابەشانى ئوه‌ش دەستىيان كەد بە وەركىپانى دەقه‌کان و تاره ئايىيەکان له زوریه‌ی زورى لاتەکان به چەندىن زمان و زاراوه‌ی جيا جيا، بۇئەوهی کاریگه‌ری پاسته‌خویان بەسەر بىنەراندا ھەيىت. (شمالیة و اخرون، 2015, ص19)

بۇئە میدیاکار لەسەر يەقى ئوه بايەتى ھەلیدەپۈرەت ئاپاستەکى ئائىن و

و بەرهەمدەھېتىزىن، وەك ئوه‌هی لەكەل كەشمی هزريي مەعرىفيي و كىشەكائىن بکۈنچىت، پەنكداوهی ئەم تەمەنەيە تىيىدا دەزىن. (محمد معوض) بەنامە تەلەفزىئىيە کانى مندالان بەه بىناسە كەدووه "بىتىيە كەسانتە كەن" بەسانتە كەن ئەم وينانەي بەشىوھە كى درامى جولەيان تىيدا، بۇئەوهی مندال بکاته تىو خەيال و ئەم پارچە وينانەي لە لا خۇشەویست بکات، بەكارهەنلىق جواترين پەنگ و شىۋە و كارىگەریه دەتكى و وينەيەكان، بۇئەوهی بتوانىت بە باشتىن شىۋە كارىگەری بخاتە سەر مىشكى مندال. (معوض، 2000، ص580)

چەند كەنائىكى مىدىاپى هەن چەندىن بەنامە تايىت بە مندالان بەرهەمدەھېتىزىن، لەكەل كەشمی عەقلى و مەعرىفي ئوه چىنە كۈنچا بن گۈزارشت له قوتاغە بکەن، تىيىدا دەزىن و پىداویستىيە کايان دايىن بکەن، ئوه بۇشايىيە لەم قوتاغە دروستىدەيىت پەتكەن‌هەوە. (دەمانە، 2015-2016، ص59)

ھەندىك لە تویزینه و کان ئاماش بەه دەكەن، رىزەي بەشدارى مندالان لە بەنامەنە بۇيان تەرخانكراوه، زور بەرزە و دەگانە(95.7%) لە سەرتادا ئەم بەنامەنە دەگریتەه، ئەنچەيشن و جولەي تىدا دەدۇزىنە و، لە زورىيە كەنائىكىان دەكەن كەلتىكى بەرچاوتەرخان بکەن، بۇ ئەم جۆرە بەنامەنە و حەزى مندالان بوجە ھۆزى سەرەمەلدىنى كەنالله تەلەفزىئىيە تايىتەكان، بەپېشىكشەركەن بەنامە لە چەند كەنائىك وەك: (Art "Cartoon Metuork" "Space Toon") (هەندىك وەك: (Art "Cartoon Metuork" "Space Toon") (عېيد، 2002)

كارىگەریه کانى تەلەفزىون لەسەر مندالان زورن بەھۆزى ئوه‌هی مىدىا لە كومەلگەدا بۇتە بەشىكى دانەبراو و بەلکو توخىنە كەن بەرلاو، چونكە كارىگەری لەسەر دروستىكەن بىنائى كومەلایقى تاكەكەن ھەيى، ئوه‌ش واى لە زانايىنى بەمۇندىكەن كەنگەن كەنگەن كارىگەریه کان لەسەر تاك بەتايىت مندالان دەستىشان بکەن، بەم شىۋەيە خوارەوە:

پەكم: كارىگەریه ئەرینىيەكان وەك:

1. هەلسوسکوچى توندوتىزى: زور له تویزینه و کان ئوه‌هیان روونكەر دەتەوە، مىدىا كارىگەری لەسەر هەلسوسکوچى مندالان بەھۆزى بەرلاو، دەركەوتى مندالان بە كەنائىكى مىدىاواه ھەبۈوه، وەك تویزینه و کەن (Huessman 2007) دەربارە كارىگەری نىشاندانى توندوتىزى لە تەلەفزىون و فيلم و يارى قىدېۋىي و مۇبايل لەسەر ئىنتېرىت، چۈن هەلسوسکوچى مەتسىدار لای مندالە كە زىاد دەكتا، بە تايىتەت ئەگەر ئوه مندالە لە ژىنگە كەدا گەورە بوجەت كە پە لە توندوتىزى بوجەت. (Huesmann, 2007, p.6)

توندوتىزى ھەردو تویزه (ماكلەن و جریف 2013) (دەربارە بەكارهەنلىق يارىبىه كارىتىكەرەكان وەك (يارى قىدېۋىي و يارى كومېپۇتەرى)، كارىگەری خارىيان لەسەر رەفتاره کائينان ھەيى، تویزینه و کە سەملانى، ئەم جۆرە بەرگەوتى يارىبىه كارىتىكەن كارىگەرەن بەسەر هەلسوسکوچى مندالە كەدا ھەيى، ئوه وای لىدەكتا، كە شەرانگىزىر بىت). (McLean & Griffiths, 2013, p.10)

زانى بەناوابانگ (گۈزەر) و (ئەندىرسن) لە سالى 1967 ئوه‌يىان خستۇتەررە، ئامېشىكەن توندوتىزى چۈن كارىگەری دەكتا سەر بىنەر، بە پېتى ئەنچە 20% بىنەن وابووه، كە توندوتىزى نىشاندان لە تەلەفزىون دەيتەن ھۆزى بلاونقۇوه وەي توندوتىزى بەتايىت لە ئىي مندالاندا، بەلام 3% بىنەن وابووه، كە بلاوكەن وەي توندوتىزى لە شاشە و دەيتەن ھۆزى كەم كەن وەي شەرەنگىزى و ئەنجامداي توندوتىزى، لەكەل

وئەدای کۆمپانیاکان پەخشىدەكەت، سەرنوسرەری ئابورى ھەممۇ توپانىيەكى خۇزى بۇ لېكۈلىنىوه و وردىيە داتا و زمارەكان و باھته ئابورىيەكان لە كۆمپانیاکان و دامەزراو كەنلى كەرتقى تايىەت و كەرتە كىشىتىيەكاندا بەكاردەھىيىت.(غالىم و حىبىب، 2020، ص 198)

رپلی میدیا تابوری بریتیبه لاهسره بینی نه و شیکاریا بهی، لای خمک به شیوه بهک نه بیزاوه. گواستنه وهی زانیاری به کانه به شیوه راستکوییه کی ردها، ئامنچی نه و میدیا به بریتیبه له بفرزکدن وهی هوشیاری له تیوان به شه جیاوازه کانی کومله کدا، پیشانداني پیگمه به هیزی و لاوزی کومپانيا و دامه زراوه کان، زانی نه و کاره کانی شکستی نه دا شیکردن وهی ورد له با بهته کاندا (الشمری، 2014، ص 12)

له کاتی پر ژو سه کردن و نووسینی مادده ثابوریه کان پیوسته میدیا کار ره چاوی چهند لایه نیک بکات، چونکه ظامنخی زانیاری ثابوری بر تیپه له تیگه شتن و سه رخ برا کشی. بقونونه: پینسا سه چه ممکه ثابوریه کان پیوسته کی حتمیه، چونکه میدیا کاری تایه تمند ده بیت مانای همندیک زاراوه بواری ثابوری شیکاتمه و، مانا یه کی تایه تیان هه یه، چونکه له وانه یه بیته هزو نادیاری نه ک روونکردن و، گشتاندن به ممه بستی تیگه شتن بکات، واته ده بیت له سفره و ده ستیکات و برو وادوکه به شیوه یه ک دا بریزیت، که یه که مجاهه رو ویداوه به شیوه یه ک بیت جه ماور پیشتر نه بینیتیت، هروهه که مکرده وه به کاره بینی ناماره کان هه رچه نده زماره کان گریگن و قورسالی و وردی به با به ته کان دهدن، به لام پیوسته میدیا کار نه زماره و ناماره هی، بق پیامه که گریگ نین جیایان بکاتمه و خوی لیبان به دده، بگ بت. (فتح، 2006، ص 202)

پنجم: میدیا تایپه‌مند سه‌باره‌ت به باهقی سیاسی

له سیستمه‌ی دیمکراسیدا، میدیاکاران و په‌یامنیرانی سیاسی یه که نه‌رکی سه‌ره‌کیان له‌سهر شانه، نه‌ویش برینیه له دولوه‌نه‌ندکدنی هاولاتیان، باخود پوشنییرکدنی هاولاتیان بهو زانیاریانه‌ی، که پیوستیان پیتی هه‌یه. هه‌میشه به دوای کاریکریدا دده‌گرین، بوقلامی نه‌و پرسیاره دده‌گرین کن بایه‌خی پیده‌داد؟ زوره‌ی کاره‌کانی حکومه‌ت له کوبونه‌وه‌کاندا کورت ده‌بنه‌وه، اه‌به‌رئوه‌ی چاوه‌رنجی په‌یامنیره تایه‌تمه‌نده‌کان دده‌کیت، بوقله‌وهی زوره‌ی نه‌و کوبونه‌وانه روممال بکمن، هه‌رجوئیک پیت کوبونه‌وهی بیزارکر نایته‌پاساوی چیزکه هوالی بیزارکر، بوقه جه‌ماهور ده‌نمها پشت به روزنامه‌نووس ده‌بستیت، لاهوی ته‌نمها نه‌و شتانه بیت، که گونگن نه‌ک هه‌موو باهته‌کان به بیی زنجیره‌ی کات. (محمد‌هد، 2010، ل. 154)

لاینه پاش و خراپه کانی میدیایی تاییه تمهند

میدیایی تایمه‌نده خاوه‌نی کومه‌ئیک سووده جیاوازه له پاگه‌یاندنه‌کانی دیکه و گرنگتربینان: (حسان، 2020، ص 134)

۱. نهود میدیای تایه‌تمنده که پیداویستی و بهرژه‌وندیه‌کافی نهود بینه‌ره که تاراسته‌ی دمکت داین دهکات.

۲. کنکیدان به نامادبوانیکی سنتوردار تایبه‌تمدنی خوی ههیه، پیوستی و تارهزو و خواستی هاویش بان زیکیان ههیه.

3. نهود میدایه گرنگی به پنداویستیه جیاوازه کان دهدات.

4. گرنگی به دابونه‌ریت و پوشنبیری ئەو وەركاراھە دەدات.

5 پسپوری وایکرد تهنجامه زاستیمه کان له بواره جیاوازه کاندا ودث له پابردوو
وردر بن.

په یووندی به ئاين و يربو باوه رهه ههيت، له بهره وهى ئهو ميدياكاره گرگنگيکه کي تاييمت به بلاوكدنوهه باهته ئاينيه كان له كومه لگه جياوازه كاندا دهات، ههروهه گرگنگيکه کي تاييمت به پته ويروني پرهنسبيي ئاينيه كان دهات، بهها و پرهنسبيي ئه خلاقى و ئىتيكى رەچاو دهكات، ئەمەش ئاراسته يه کي روشنىيرى و رېيەرا يەتكىردن و فيريونون ورده گرىت. لىز مشهوه ههست بھو نهريته ئاينيانه دەكەين و رېيگى راست هەللىزىين، بگونجىت له كەل بھرۇزه وندى كومه لگه. (الجالف، 2015)

سیلهم: میدیایی تایه‌تمدن سهبارهت به زنان و بیانو
اهم جوزه‌شیان گرنگی به رهگذری مرؤوف دهاد، همه‌جوز و تایه‌تمدنه به
داخوازه‌کاریان، اهمهش زیارت گرنگی به حیاواری نیوانیان به بیان قفوناغی تمدنیان و
نهو قفوناغانه‌ی، که تییدا زیاون دهاد. سه بارهت به چنی بیانو روزنامه‌ی
جوز او جوزریان هه‌یه، گرنگی به چالاکیه جوز او جوزریانه‌کاریان دهدن، له قفوناغه
جیاواره‌کانی تمدنیاندا گرنگی پینده‌دهن بخونوونه: له ویلانه‌ته یه کگرتونو و کانی تمدنیکا
روزنامه‌یهک به ناوی (men) دهرده‌چیت، گرنگی به جلوه‌رک و پیکوپیکی و
جوانکاری جله‌کان دهاد، که له تیستادا زوریه‌ی زوری لاوه‌کانی سره‌فالکرودوه،
اهسانی هشتگان کومپانیاه کی سعودی گوشاریکی بوقلیکوئینه‌وه و به بازارکدن له
اهندهن دهرکرد، که ناوی (الرجل) بیو گرنگی به بیانو و بزنسانه‌کان ددها. به تایه‌ت
اه ناوچه‌ی که‌ندها، گرنگان به زیانی کوهم‌لکه ددها، گوشاریکی دیکه هه بیو به ناوی
(سیدق) گرنگی به تایه‌تمدنیکانی زنان مژدیل و دیکورات و شیوه‌ی قریان
نامه‌امان و نهجه‌منا، ه تئکسیس‌هات ددها (عبداللطیف، 1997، ص 12).

له ویلایته یه کگرتووه کانی ئەمریکا ژماره کانی ژنان گەیشته (240) گوچار، له نیویاندا (60) گوچاریان به ژماره (100) هزار بىرک دابهش دەگەن، له فەرەنسا (40) گوچاری تايیمەت بەزنان ھەن، ھەندىكىيان نىزىكەی نيو ملىيۇن دانەيان لى دابېشکراون گوچاري (الى) ھەفتانە (450,000) گوچىي دابېشکراون، گوچاري مانگانى "مارى فرانس"، مانگانە (630) هزار نوسخەي ھەبۈوه دابېشکراوه. (ابو زيد و عبد الجيد، 2002، ص. 83).

ام سالانهی دواييدا، بواره کافی زنان چونه قوانغانيکي تاييه‌تهوه له شيوهی تاييه‌تکردن و مك: "زن و فاشيون" و (زن و ناندين) و (زن و مولک) و (زن و مندا) و (زن و ديكور) و (زن و تهندروستي).

چوارم: میدیای تایمهنه سهبارهت به باهقی ثابوری
 ته بلاوکاراونه زیابر له سر تهودره ثابوریه کان با بهته کانیان بلاوده کنهوه،
 با بهته کان بریتین له هه وله کانی پروژاهی تالوگوره کان و رو دادوه سیاسیه گوره کان،
 کاریگه ریان له سر با بهته ثابوریه کان هه یه، به شیوه راسته و خویان ناراسته خو،
 و هرگز کان میدیا ثابوریه کان سه رتایگرین، چونکه زایاری گهیانده کان درباره
 رو دادوه کانی روزن، هر ته وشه بوقته مایهی ته و پیشوازیه گرنگه له لایه
 و هرگز ناهوه، و مک: نرخی پیویست بو کپین، ناوهندکانی کپین، راگهیاندنی نرخی
 کالاکان، ناوهندکانی دابه شکردنی کالا و پیداویستیه کانی خه لک، بازاری پشکه کان،
 نرخی بهره همه پیش سازیه کان، پیداویستیه کانی ناو مآل و نؤتومبیل و کومپوتھر،
 فروشتنی ماله نیو داشه کان (کونه کان) لهریگه هی ریکلامه کانه و (فهندی، 2008).

میدیای ئابورى گۈنگۈزىن لەقى راڭكەيىندى تايىھەتىنە، گۇرائەكان دەربارەي باھەتە ئابورىيەكان دەگوازىتىنە، وەڭ ئەو باھەتايى لە جىياندا پۇودەدەن شىيدەكتەنە و لېىكىدەتەنە، كىشەكانلىقى پەۋەندىدار بە ئابورى ولاغان دەگىتىنە، ھەرۇھە چالاکى

وانه یه کیان له چ کاتیک بوی بوقایان جینیه جی ده کهین. به لام ئیمه ره چاوی تاییه مهندی هه موو قوتا بیان ده کهین له هه موو کورستان.

له بارهی به کارهای تکمیل‌کننده لوزیای سه‌ردم: **سامیری دهنگی پیش‌کم و تزویه**، هروهها کامیزای فول تیچدی و سارت بورد بُو گونه‌وهی وانه‌کان به کار دهین.

فیدبایگی قوتابییان: له رنگه‌ی نامه و تله‌هافون و بهشداری کومینیت له وانه راسته و خوکاندا که زیاتر پیش تا قیکردن‌هه و هکان هه.

گرnekی بهه مهو وانه کان دادریست بهتایهت ئه و واننهی که قوتایییان زور داواکاریان هه يه لاهسری و تیگه بشتینان زهمت تره وله وانه زانستییه کان، ئیمه بؤ هه ر واننهیك به تایهت پولی دوازه به شیوهی پرؤگرای خویندن ته او و له لایمن چهند مامؤساتیه که وه تومارمان کردوده، بؤ غونه: کیبا زیاتر له⁽⁶⁾ مامؤساتا پرؤگرای خویندن ته او وی تومار کردوده يان وانهی عهربی زیاتر له⁽⁸⁾ مامؤساتا پرؤگرای خویندن ته او ویان هه يه و تا قوتاییان به کام شیوازو ریگه وانهونه و هو شرۆفهی کام مامؤساتا تیده گهن ئه و مامؤساتیه هلبزین و له گل وانه کانی بەردەوام بن.. هه مهو وانه کاغن له چەنائی یوتیومان دادهئین و بەن بەرامبەر و بەن جیاوازی قوتاییان لیئی سوود مەند دەبن.. سەرتاپی مانگی⁽⁶⁾ ئى هه مهو سائیک خولینکی ھاوینه لە کەنالەکەمان رادەگەمەن بؤ ئه و قوتایییانە تازە دەبنه پولی⁽¹²⁾ ھەر بەخۇرای و بى بەرامبەر کە ھەر⁽⁷⁾ وانه کە لەخۇ دەگرتى و بەپىش خشتىيەك کە بېشتر رايدەگەمەن وانه کان رۇزانە دادەبەزىن و قوتاییان لەمەلى خۇيانسەدە بەشداردەبن.

وانه کان له ناوه وهی سستودیز تومار ده کرین له سه ر شاسمهی سمارت بوردي پیشکوه توتو ده تریزه وه.

لیستا په مخشی که نال (8) کاتشیمیره له کاتشیمیر (2) کی دواي نیوه رف تا (10) کي شهو،
له (24) کاتشیمیر (2) جاري تر دووباره دهدیتنه وه بويه (10) کي شهو دانراوه پیمان وايه
دېنې راحاوي پیویستي خه و پشوئي قوتا بیان بکړيت.

خواهنداریتی که نال بُو دامه زراوهی په رو مردبهی زیار ده گهرتنه ووه وه وان وده
که یاندنی خرمهت کهرتی کشتی په رو مرده له کوردستان خره رجی مانگانه یان له
خوگرتووه.

بودجه‌ی که‌نال له پیناو خزمه‌ت به قوتا بیانی کور دستان له لایه‌ن دامه‌زراوه‌ی په‌وره‌دی ریاره‌و کواه‌ده و هم‌مو پیندا و سیسته‌کان جیهه‌جینده‌کن.

سوده رگرن له میدیا یا ئەلیکترونی بۇوه به پیویستى سەرددم و قوتاپى لەو رېنگە يەوه دەتۋانى بە ئاساتىن شىيە لە باھته كانى خۇنىدىن تىيىگات و سوود لە تەكىيەك و ھۆكارەكىن فېرگەنلىق سەرددەمى بە تايىەت شىيەسى تاقىگەمى قىيىقىي بىيىنت وەڭ بەشىك لە مامۆستايان لە وانەكانىاندا رەچاۋى دەكەن.

کاتهکان و ملک پیشتر باسکرا به پنی خواست و دواوی قوتاییبیانه به تایمیت کافی دهوم زوریه‌ی قوتاییبیان به یادیان و نیمه‌مش دواوی نیومرخ پهخشمان دهیت تا (10) ای شه و.

لاینه خراپه کانی میدیا ی تایمه تمند بریتین له:-

- نوقبونی هم تاکیک له بواری پسپوژیه کهیدا، له ئەنجامى ئەمەش، دنگانه وەي نەر تې، لەسەر رۆح، يەككىتن دەبىت.

-2- وهرگر دوورده که ویتهوه له جوڑه کانی دیکه مه عریفه و زانسته کان و چتر توانای هملزمی، یا خود گرتیان و په یونهندی له گمگلیندا نایت.

3- گرفت و مهترسی و نهربی، که هاته پیشه‌وه وهرگر قورسه کونترولیان بکات.

۴- پسپوری له رۆز بواردا سوودی نیيە، هەندىكچار وادا دەرتت پێچەوانەي
بەها و ئەخلاقى كۆمەلگایە و لىرەدا پسپورى تەنیا فاكەھىرى قازانچ و
فاكەھىرى سوودەند نیيە بۇ خەلک.

۵- له زور حالمتدا زیانی به نهربینه زاستیه کان کیاندووه و همندیک به های زانستی شیواندووه به هوی نهبوونی پیشه ییه کافی میدیا، توانای زانستی گهور دیان هه بیت و زانیاریه کنانیان تهنجا له همندیک با بهتی رو و کهشدان سنوردار کراون.

6- تاییه‌تمدنیابون به کوشکیری ناسراوه، هروهها به لیکتریزانی چه‌ماوه،
یان لامرکه‌زیکردن گشتی له‌ریگه‌ی دروستکردن سمه‌لیقه‌ی جیاواز و
دوروهه داده‌نریت، به کملک وهرگرتن له ئامرازه‌کان وک فاکئره‌هه
سەرنجراکیشەکان کە تەکمەلۇزىيائى مۆدىرين دروستىدەكەت. (وطن،
(2018

بهشی دووهم: کهنه‌الی ژیار (میدیای تاییه‌تمهند له بواری پهروهده)

میثووی دامه زراندی که ئالى زيار: سالى (2018) وە 12/31/2018 دەستى پەخشى ئازموونى كد.

پژوهشگری کهنهال+کاتی پهخشنده کهی: تا مانگی 3 ی (2020) به رنامه کانی کهنهال پهروزه دهی فیزکاری بوو بهریزیده 80% پهروزه دهی و 20% توتماری و انهکانی پژوهشگرام، بهلام له گهمل دستیتیکی کورنواوه پیچه وانه بودوه، له پینناو نهفوتانی سالی خویندندی قوتاییان و هرگتفتی وانه کانیان بهشیوه پاسته و خو و توتمارکاو، تهنانهت له کاتی کهرهتین ماموستایانی ژیار بهردومام لهم کهنهالوه وانهیان توتمار و پهخشنده کرکان، ههموو پوله کان له 45 بنههرقی تا 12 ی تامادهه بهشی زانستی، له بهر گرگی قوناغه کهیان بهتاییهت جهختان لاهسر پولی 12 بورو. کاتی پهخشی کهنهال له 10 ی بھیانی بول 10 ی شه و بورو، وه جاره تکیش دووباره ده بیویه وه.

ئامانخ یا دیدگای که نال له سه ره تادا (تاكی شکومهند، خیزانی به خته ور، کومله لگى پىشەنگ)، بلام دواي كورۇنا ئامانخى كه نال بوبه ئەوهى كە له هەممو مالىيەتكى كورستان قوتا بخانى يەكى سەرەدەمى و بە ئامىزى پىشكەمتوو وەك: سمارت بۆرد و بە مامۆستاي خاونەن ئەزمۇون و شارەزا بكتا وە، چەپرېگە شاشەمى مۇبايلەكانان: يان، شاشەمى تىۋەكانان.

لباره همه ماهه نکی له گمبل قوتا بخانه کافی شاری هولیز: هیچ همه ماهه نکیه کان نیمه ته هبا ئه گهر له رېگەئ نامه ووه داواکاری قوتا بیغانان بوق په خشی وانه پینگات و چ

2-زوری نامازه کان کوکن لامسهر ئوهى كارىگەرى ئەم دەزگايە زۇرترە لامسەر
مندال، لەبەرئەوهى مندال كاقي زياستىران بەدەستە وەيە بۇ سەير كەدىنى مىدىا (لە خېشىتەردىن و لاساپى كەدىنەوە) لە مندالدا ئاراستە دەكات.

3- میدیای تایمکدهند پیویسته بو کوملگهی ئىمە، بۇ ئەوهى تاکىكى رۇشنىير دروست بىكىت لەو بوارى، كە خۇي ئارزۇسى لىدەكەت.

دوای سه‌دانیکردنی توییزه‌ر بوقه‌نالی ژیاری ناھکومی له شاری هه‌ولیزه له ریگه‌ی تینیبینیکردنوه ددرکمهوت:

۴. کهنه‌نالی زیار و هدکهنه‌نالیکی تایله‌قمه‌ند له بواری پهروزه‌ده توانيویه‌تی به پیشی نه و توانيویه‌ی هه یه قی پیندا و پستیه‌کانی بینه‌ره‌که‌هی دایلن بکات.

۵- بامهت و به رنامه‌کافی کهناولی ژیار گونجاوه به تایپه‌ت بُو قوناغی ۱۲ ئاماده‌بی و توانيویانه نهوهکان به شیوه‌ی کی تەندروستا تا په چوره‌د بکەن و سوودیان پى بگەيدن.

پیشنازہ کان :-

۱-دکریت کهالیکی تایهمند له ههر بواریکدا دامه زریت، جا له بواری ژنان و
مندان و گهنجان و پیواندا ییت، چونکه ئو کاته ههر بینهرهو به یئن پیویستی
خۆی سهیری ئو سامارازه دکات و هەمۆل دەدات زانیاریه کان له بوارەکاندا به
شیوه‌یه کو وردتر بە دەست بەینت.

2-ههول بدریت کهنا ئی زیار، بەرنا مە و با بهت زیاتر بۆ بینەرکانی دابین بکات و
بکریت بە کەنالیکی ئاسما ئی بۆ ئەوهى لە هەمۆ جیهاندا مندالانی کورد سوود لە
با بهت و پیرۆزگرامەکانیان بینەن.

3- په خشنې کدنی توندوتیزی، که له زور فیلمي شه و فیلمه کارتونه کافی که نالا کاندا ده بیزیزی به کشتی، چونکه ئەو با یادکاره کار ده کنه سەر هینیانه کایی مروشیکی گەندەل یان نەخوش یان شله ژاو، که ناتوانیت خۆی له گەل خۇپى و له گەل خەملکانی دیکە و له گەل سروشىدا بىگۈنچىنى.

5- کنهاله ميديا ييه تاييمه نده کان ماوهی دياريکراو دستييشان بکن، بوئه وهی قوتاييان سوودمه ند و ئاگادارين له بېرناخمه کانى بەتايمىت له وانەكانى خويىندىدا.

۶-کمسانی پسپرزو تایه مقنه د لهو میدیا یانه کار بکهن و شارهزا بن لهو بوارهی، که میدیا یاه کاری تیدا دهکات.

سہرچاوه کان

۱-کمال فاروق و محمد عبدالله کملاری (2013)، دهروونتاسی میدیاپی، هولیر، چابخانه روزنه‌لات.

² شه هید شیخ (202)، میدیا دواهه مین جادو و گهر، سلیمانی، چاپخانه گهنج.

3- محمد منير مجحوب (2003)، الموسوعة الاعلامية، المجلد الاول، القاهرة، دار الفجر للتوزيع والنشر.

یک‌گمان ئەم مامۆستايانە کە لای ئىمە وانه دەلپىھە لەلايەن يئدارەي ئامادەيەكانى خۇمانەوە پشتىگىرى دەكىرىن و وانە كانىيان وەك كاڭ دەۋام بۆ ھەزماز دەكىت، ھەموو خاومۇن ئەزمۇون و زۆر سەركەتلىقون لە بايەتە كانىيان ئەگەر رنا ناتۇرانى يېنىھە سەرشاشە و بەرامبەر دەبىان و سەدان قوتابى و مامۆستاي پىسپۇر وانه بلىنەوە.

کارمهندانی کهنان : هونه‌ری و پهروزه‌دیین و به‌پی پسپوریان له‌کاره‌که‌یان.

به رویه بهری که نال پسپریکی ناسراوی پروردیده و خاوهن 27 سال خزمه قی مامؤسستایه تیبو نووسه رو چالاکی بواری پروردیده و 12 ساله سه رنووسه ری گواری پروردیدی زیاره که تنها گواری تمهیل تایمته به پروردده و فیزکردن له کورستان و عیراقدا.

بىيچكە لە كەنال و سۆشیال میدیا شى ھە يە وەك: يوتىوب و فەيسبۇك.

په یو هندیمان به وزارت پهروه رده نور کانیه و خومان و مک فرمانبه رو به شیک لهو وزارت هه زمار ده کهین و هم داوا کاره کهان لیده کهن، چونکه بتو به رژه وندی کشتیه راسته و خوش جئیه جئیه ده کهین و مک لهاربدو و چهندین کاری هاو بهشان هه بوبو و زورتین فیدیکانی کهنانی پهروه رده بی سه ر به وزارت خوش بهختانه لاهاین نیمه وه تو مارکاره و بومان نار دردون.

یه کیک له کو سپه کان ئه و کومپانیايانه که ناله کان په خش ده کنه همه مو ويابن
ئاماده دين بىهه رامبه ره په خشى که ناله که مان بکنه له تيستانداره له تايستانه و تيچدی
بؤکس په خشمان هه يه، بهلام مكس ميديا که له ده فهري سليانې زورت به کارهينه هرې
هه يه ئاماده دينه په خشى که نالى ئيمه بکات، بهلکو مه رمحى ئوهه يه که تەهبا لاي وان
په خش بکهين و لهه دوو شويتىه تر په خشمان راگرين که ئەوهوش خه لکى ده فهري
هه ولتر بىهه ش ده کات.

پیشینارده که مین گریکی به راکه یاندن په روهردېي بدریت و کارئاساف بُو که ناله کانی په روهردېي بکریت بُو فراوانکردن چالاکیه کانیان و ریکه بکیری له زوری و بوری و بازرگانی کردن به باهته کانی خونیند به تائیمېت پُولی 12 و چاودبېرى وردی زانستی په روهردېي ئەم شوینانه بکریت که ده بنه سه رجاوه بُو قوتاییان تا دلنيابی هېیت له باشو سره جاوەکان. (فهقى، 16/8/2022)

پهشی، سلیهه: دهرئهنجام و پیشنیازهکار:-

دەنگامەكان

له لایه‌نی تیوڑی توپتینه و که بیومان ده ده که و پیت:

۱- ئامرازەكانى مىدىا كارىگەرى جىاوازىان لەسەر جەماۋەرەكەي ھەيە، بەتاپىت مندالان و نۇوجهوانان ئەم كارىگەرى جىاوازىش بىروراچى جىاوازى لەسەر كارىتكىردىنەكانى مىدىا هېتىاۋەتە كاپىوه، مىدىا وەك دەرگاڭىلەكى كارىتكەر لە رېنگىي تىپىن بىستن و دېنگەدە كارىگەرى لەسەر كەمۈر و مەندال ھەيە.

- 4- ووان اسكندر (1985)، محاضرات في الاعلام البترولي، الكويت، بدون مطبعة.
- 5- احمد مصطفى عمر (2000)، الاعلام المتخصص دراسة وتطبيق، بغازى ، مجلة البحوث الاعلامية، عدد 19.
- 6- اديب خضور(2005)، الاعلام المتخصص ، ط 2، دمشق ، بدون مطبعة.
- 7- ليل عبد الجيد و فاروق ابو زيد (2009)، الصحافة المتخصصة، القاهرة، دار العربية للنشر والتوزيع.
- 8- ئرسهان رهمن، راگهیاندنی تاییه‌مند، کوده‌رگوتاره‌کانی قوئناغی دوه‌می- کروپی رۆژنامه‌واف بەشی راگهیاندنی پەمانگای تەکنیکی ھولیز بۆ سالی 2011-2012.
- 9- هفّال ئوبوکر(2002)، راگهیاندن و راگهیاندنی کوردی، سلیمانی ، چاپخانهی پوشنبیری.
- 10- أمل بوافان (1949)، تاريخ الصحافة، ترجمة:- محمد اساعيل محمد، الأسكندرية، دار المصرية للطباعة والنشر.
- 11- عبد الرزاق الدنجي(2011)، الاعلام العربي ضغوطات الحاضر وتحديات المستقبل، عمان، دار المسيرة للنشر والتوزيع.
- 12- محمد باقولي (2013)، رۆژنامه‌نووسی تاییه‌مند، ھولیز، چاپخانهی حاجی هاشم.
- 13- براهم عبدة، دراسات في صحافة اوروبية تاريخ وفن ، ط 2 ، القاهرة ، مكتبة الآداب.
- 14- عبدالعزيز شرف(2003)، الصحافة المتخصصة ووحدة المعرفة، القاهرة، عالم الكتب لنشر والتوزيع.
- 15- د. محمد خليل الرفاعي (2020)، الصحافة المتخصصة، الجمهورية العربية السورية، منشورات الجامعة الافتراضية السورية.
- 16- براهم فؤاد المصاونة(2012) ، الصحافة المتخصصة، الطبعة الاولى، عمان، دار المسيرة للنشر والتوزيع.
- 17- د. اديب خضور (2002) ، الاعلام الامني ، دیشق، تطلب جميع الكتب في سلسلة المكتبة الاعلامية من الناشر سوريا.
- 18- کامران تاهیر(2020)، دەروازەیەك بەرمۇ مىدىاى تاییه‌مند، چاپی يەکم، ھولیز ، چاپخانهی تاران.
- 19- ئرسهان رهمن (2013) ، سەرتاپەك لە بارەی راگهیاندنی تاییه‌مند و تىشكىك بۆ سەر راگهیاندنی ژنان، گۇفارى رۆژنامه‌نووسى، گۇۋارىكى وەرزى تايیه‌تە بە كەلتۈرۈر رۆژنامه‌نووسى سەندىكاي رۆژنامه‌نووسان دەرىدەكەت، ژمارە 33-محمد سعيد فرج (1993)، الثقافة والطفلة والمجتمع، الاسكندرية، منشأ المعارف.
- 20- حسين دي حسان جبر الزوبى (2005) ، برامج قناة عربية ، بغداد، رسالة الماجستير غير المشورة ، في الصحافة الاذاعية واتلفزيونية ، كلية الاعلام.
- 21- حبيب كەركۆكى (2008)، بىشەكىيەك بۆ زانستى راگەيىاندىن، دەۋەك، چاپخانەي خانى.
- 22- مهـ جـيدـ سـانـحـ عـزـيزـ (2004)، بـنـهـماـ تـيـورـيـهـ كـافـ رـاـگـەـيـانـدـ وـ رـايـ كـشـتـىـ.
- 23- محمد شطاح (2002)، هل سيتحول التلفزيون الى مدرسة موازينة، ملتقى واقع وافق اعلام الطفل في ظل العولمة، قسنطينة، جامعة الامير عبدالقادر، 8-8 ديسپر.
- 24- هاوژین عومەر (2014)، پیوەرەکانی بلاوكىدەوەی باھق مىدىاىي، گۇفارى رۆژنامەنوسان ، گۇفارىكى وەرزى تايیه‌تە بە كەلتۈرۈر رۆژنامەنوسى سەندىكاي رۆژنامەنوسانى كوردىستان دەرىدەكەت.
- 25- مەم بورهان قانع (2012) لە بارەي راگهیاندەنەوە، سلیمانی ، چاپخانەي چوارچرا.
- 26- عباس جومعه (2010) ، سەرتاپەك لە بارەي راگهیاندنی تاییه‌مند، گۇفارى رۆژنامەنوسان، گۇفارىكى وەرزى تايیه‌تە بە كەلتۈرۈر رۆژنامەنوسى، سەندىكاي رۆژنامەنوسان دەرى دەكەت، ژمارە 21.
- 27- سيرة حبي الدين شيخاني و د. محمد خليل الرفاعي (2020) ، الصحافة المتخصصة، الجمهورية العربية السورية، منشورات جامعة دمشق، مركز التعليم المفتوح، قسم الاعلام.
- 28- ميرفت محمد كامل الطرايishi- (2003) ، مدخل الى صحفة الاطفال، القاهرة، دار فكر العربي.
- 29- د.عبد العزيز شرف (2003) ، الصحافة المتخصصة ووحدة المعرفة، القاهرة ، عالم الكتب.
- 30- Lohr , L.(2000), Three principles of perception for instructional interface design educational technology.
- 31- Seels , Barbara (1997) theory development in educational instructional technology , educational technology , published in the united states.
- 32- هادى نومن ئەلمىتى (2003)، رۆژنامەگەرى مندالان، وەرگىزپانى لە عەرەبىيە و سالار عبدالرحان، گۇفارى رۆژنامەقانى ژمارە 10 سالى سىيەم، گۇفارىكى وەرزى تايیه‌تە بە كەلتۈرۈر رۆژنامەنوسى سەندىكاي رۆژنامەنوسانى كوردىستان دەرىدەكەت.
- 33- محمد سعيد فرج (1993)، الثقافة والطفلة والمجتمع، الاسكندرية، منشأ المعارف.

- 46-أميرة عبدالله الجاف (2015)، دراسة نظرية في مفهوم الاعلام المتخصص، دراسة نظرية في مفهوم الإعلام المتخصص - روزنامه‌وانی (rozhnamawany.com)، كانون دوومن 6.
- 47-صلاح عبداللطيف (1997)، الصحافة المتخصصة، القاهرة - مصر، دار الطاعة القومية بالفجالة.
- 48-أ.د فاروق ابو زيد و أ.د.ليلي عبدالمجيد (2002)، الصحافة المتخصصة، القاهرة، أستاذ الصحافة بكلية الاعلام.
- 49-د. حسين قنهنى (2008)، روزنامه‌وانی تایه‌قنهند، ورگنرانی له فارسیه‌وه کارزان محمد، چاپی به‌کم، چاپخانه‌ی تیشك..
- 50-عبد الوهاب غال و بوفضة حبيب، ghalem2 (2020) ، أهمية الإعلام في التنمية الاقتصادية، تجربة الإعلام الاقتصادي في الجزائر The importance of the media in economic development, The experience of economic information in algeria 2، مجلة الاستراتيجية والتنمية، المجلد 10/العدد 50اكتوبر.
- 51-ناطام خالد الشمرى (2012) ، الإعلام الاقتصادي ، الطبعة الاولى، الأردن، دار اسامة للنشر والتوزيع.
- 52-عصام رفت (2006)، فن وسائل الصحافة المالية والاقتصادية. سوق فلسطين للأوراق المالية.
- 53-نياز محمد (2010) ، پیغمبری روزنامه‌گمری سه‌رخو، هولیر، چاپخانه‌ی گنج، له بلاکواه‌کانی خانه‌ی هزر برو چاپ و بلاکداونه‌وه زنجیره (2).
- 54-دكتوره نورهان سليمان حسان (2020) ، تکنولوجيا الاعلام المتخصص ديناميات مستقبليه، الاسكندرية، مؤسسة حرس الديوله للنشر والتوزيع.
- 55-احمد وطن (2018) ، دراسة نظرية في مفهوم الإعلام المتخصص، أبريل 28، دراسة نظرية في مفهوم الإعلام المتخصص | Al- Watan .(ahmedwatan.blogspot.com)
- 56-چاوینکهون له‌گمل : مامؤسنا همه‌ز عباس فهق، به‌پیوه‌بری که‌نالی ژیار له شاری هولیر له به‌رواری 16\8\2022، سینه‌مه کاتشیز 4:30.
- 34-فاروق خالد (2009)، الاعلام الدولي والعولمة الجديدة، ط 1 ، الأردن، دارأسامة.
- 35-زهير محمود الكرمي (2000)، الإنسان والعائلة، ط 1، الأردن، دار المكتبة الوطنية.
- 36-محمد معرض (2000)، الأب الثالث والأطفال ، ط 1 ، الجزائر، دار الكتاب الحديث.
- 37-سمية دهامة (2015-2016) ، أثر الرسوم المتحركة على سلوك الطفل الجزائري- دراسة ميدانية على عينة من أولياء مدينة أم يوافي، رسالة ماجستير غير منشورة في علوم العالم و التصال.
- 38-علي عبيد (2002) ، دراسة على شبكة الأنترنت، مدير مركز التدريب الإعلامي، مؤسسة لبنان للصحافة والطباعة والنشر- سينا الأطفال العربية، www.schoolabia. Net
- 39-Rowell Huesmann (2007),The Impact of Electronic Media Violence: Scientific Theory and Research, Journal of Adolescent Health, Vol.41.
- 40- McLean, L. & Griffiths, M.D., (2013) Violent video games and attitudes towards victims of crime: An empirical study among youth. International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning, United Kingdom.
- 41-ئاتقۇنى كېدىز (2009) ، سۆسۈلۈزىيا ، و. له فارسیه‌وه عەمەر پەسول شىنىكى چاپی به‌کم، به‌گى دوومن ، سلىانى، چاپ ئۆفىسييلىق قانع.
- 42- Gliebe S. K. (2011), The Effects of Video and Television on Young Children: Research and Reflection for Christian Educators, Lutheran Education Journal, Available at: <http://lej.cuchicago.edu/early-childhood-education/the-effects-of-video-and-television-on-young-children-research-and-reflection-for-christian-educators>.
- 43-Mares M. L. and Woodard E. (2005), Positive Effects of Television on Children's Social Interactions: A meta –Analysis, media psychology .vol . 7 , No3.
- 44-بورهان عبدالرحمن مستهفا (2003)، کاریگەری تەله‌فزيون لەسەر مەندال، گۇقانى روزنامەنوسان ، زمارە (3).
- 45-ماهر عودة الشهابية و محمود عزت اللحام و مصطفى يوسف (2015)، الصحافة المتخصصة، عمان-الأردن، دار الاعصار العلمي للنشر والتوزيع..

The impact of educational media on society, Zhyar Channel for example

.Assistant Lecturer, Ashna Shawkat Hadi ¹

¹Department: Media, College of Arts, Salahaddin University, Erbil, Kurdistan Region, Iraq

-Department: Media Technique, Erbil Technical Management College, Erbil Polytechnic University, Erbil

Ashna.hadi@epu.edu.iq

.Assistant professor. D. Azad Ramazan Ali ²

²-Department: Media, College of Arts, Salahaddin University, Erbil, , Kurdistan Region, Iraq

-Department: Media Technique, Erbil Technical Management College, Erbil Polytechnic University.

Azad.ramazan@epu.edu.iq

5 Abstract:

Media According to the history in a way the balanced with modern life.

With complicated life of now day, journalism and media scope goes to specialization. Even in some countries, public newspapers don't be read that much and they will be replaced by private ones. When media is specialised with specific field of life, it lights on it in details and tries to be successful on that field from getting the reader's attention to push them to follow knowledge up.

Keywords: Key words: Media, special Media, Media and teaching and Media and education